

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİYOKÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK UNSURU OLARAK,
HONAMLI KEÇİ İRKİ**

**Ziraat Mühendisi Özgün SÖZÜER
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI

**Danışman
Prof. Dr. Özkan ELMAZ**

BURDUR – 2019

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİYOKÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK UNSURU OLARAK,
HONAMLI KEÇİ IRKI**

**Özgün SÖZÜER
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI

**Danışman
Prof. Dr. Özkan ELMAZ**

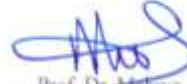
BURDUR – 2019

KABUL ve ONAY

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Zir. Müh. Özgün SÖZÜER tarafından *Prof. Dr. Özkan ELMAZ* yönetiminde hazırlanan "*Biyokültürel Çeşitlilik Unsuru Olarak, Honanlı Keçi Irkı*" başlıklı tez çalışması jüri üyeleri olarak tarafımızdan okunmuş; kapsamı ve niteliği açısından **Veteriner Zootekni** Anabilim Dalında (*Yüksek Lisans Tezi*) olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Sınavı Tarihi 17/01/2019

Prof. Dr. Mahiye
ÖZÇELİK METİN
Burdur Mehmet Akif
Ersoy Üni.
Veteriner Fakültesi
Zootekni Anabilim
Dalı
Başkan

Prof. Dr. Mustafa SAATCI
Muğla Sıtkı Koçman Üni.
Fethiye Ziraat Fakültesi
Zootekni Bölümü

Jüri

Prof. Dr. Özkan ELMAZ
Burdur Mehmet Akif
Ersoy Üni.
Veteriner Fakültesi
Zootekni Anabilim Dalı
Jüri

ONAY

Bu tez, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu 01.03.2019 Tarih ve 8 .....sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Doğa
TEMİZSOYLU
Müdür
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim sırasında sabrını her zorladığımda, büyük bir özveri ve sükûnetle beni dinlemekten ve yazdıklarımı düzeltmekten bıkmayan sevgili danışmanım Prof. Dr. Özkan ELMAZ'a, araştırmamın proje aşamasında sonuçların istatistiksel anlamda güvenilir olması için gerekli hayvan sayısını hesaplayan ve zaman ayırarak verilerin istatistiksel analizlerini gerçekleştiren, bana her zaman örnek olan Prof. Dr. Mustafa SAATCI'ya ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi Zootečni Anabilim Dalı'ndaki tüm hocalarıma, tez kapsamındaki arazi çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen Antalya İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Zeliha ÖZTÜRK, Birlik Müdürü Veteriner Hekim Yılmaz GÖKÇAY ve Ziraat Yüksek Mühendisi Zooteknist Gürkan GEZER'e, fotoğraf desteğinden dolayı Biyolog Pieter-Jan D'HONDT, tez çalışmamın özetine ve diğer tüm çevirilerime değerli katkılarıyla boyut katan Sanat Tarihçisi T. M. Patrick DUGGAN'a, Grafiker Ahmet İNAL ve fotoğraf desteğinden dolayı rahmetli Gökhan TÜRE'ye, lisans döneminden itibaren sadece tez çalışmasına değil, tüm araştırmalarım yapıcı ve gerçekçi eleştirileriyle yön veren Ziraat Yüksek Mühendisi Zooteknist Prof. Dr. Tülin AKSOY'a, tez çalışmamın orman ekosistemi ve ekoloji ile yakından ilgili olan kısımlarıyla ilgili olarak "Keçi Bir Orman Ürünüdür" diyen Orman Yüksek Mühendisi Adnan YILMAZTÜRK'e, Orman Yüksek Mühendisi Prof. Dr. Tuncay NEYİŞÇİ'ye ve özellikle de ilgili konudaki modelleme ve literatür desteğinden ötürü Biyolog Doç. Dr. Çağatay TAVŞANOĞLU'na, Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü VI. Bölge Müdürlüğü'nün tüm personeline, tez çalışmamın keçinin ekolojik, kültürel etkileriyle ilgili kısımlarındaki çok değerli katkılarından ve fotoğraf desteğinden dolayı Biyolog Doç. Dr. Çağan H. ŞEKERCİOĞLU'na, otlatma etkilerinin bilimsel temelleri konusunda tecrübe kazanmamı sağlayan ekolog Prof. Dr. Sean ANDERSON'a, Kars-Boğatepe (ZAVOT) köy'ündeki gözlemlerim sırasında çok değerli desteklerini sunan doğa dostu hayvancılığın duayeni İlhan KOÇULU'ya, bölgesel yörük kültürüyle ilgili olarak da Antalya tarihçisi Hüseyin ÇİMRİN'e, katılımcı katkılarından dolayı Eskiçağ Tarihçisi Doç. Dr. Fatih ONUR'a, tezimi ithaf ettiğim, her zaman yanımda olan en iyi arkadaşım ve çok değerli eşim, Yaban Hayatı Uzmanı Biyolog Lale AKTAY SÖZÜER'e teşekkürlerimi sunarım.

ETİK BEYAN

Biyokültürel Çeşitlilik Unsuru Olarak, Honamlı Keçi Irkı başlıklı tez çalışmamdaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, (Prof. Dr. Özkan ELMAZ) danışmanlığında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim

Öğrencinin Adı Soyadı: **Zir. Müh. Özgün SÖZÜER**

Tarih: **17.01.2019**

İmza:

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK SAYFASI	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
BEYAN SAYFASI	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER	viii
TABLolar	ix
TÜRKÇE ÖZET	x
İNGİLİZCE ÖZET (ABSTRACT)	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	8
2.1. Honamli Keçisinin Ekolojik Etkileri	8
2.2. Honamlı Keçisinin Kültürel Etkileri	13
2.3. Honamlı Keçisinin Fenotipik Karakterleri	16
3. GEREÇ ve YÖNTEM	18
3.1. Çalışma Sahası	18
3.2. Honamli Keçisinin Ekolojik Etkileri	18
3.3. Honamlı Keçisinin Kültürel Etkileri	20
3.3.1. Honamlı Keçisinin yediği bitkiler	22
3.3.2. Yörede eti yenen hayvanlar	22
3.3.3. Yörede keçinin et veriminin nasıl anlaşıldığı	22
3.4. Honamlı Keçisinin Fenotipik Karakterleri	23
3.5. İstatistik Analizler	25

4. BULGULAR	
4.1. Honamli Keçisinin Ekolojik Etkileri	26
4.2. Honamli Keçisinin Kültürel Etkileri	29
4.3. Honamli Keçisinin Fenotipik Karakterleri	39
5. TARTIŞMA	
5.1. Honamli Keçisinin Ekolojik Etkileri	47
5.2. Honamli Keçisinin Kültürel Etkileri	50
5.3. Honamli Keçisinin Fenotipik Karakterleri	52
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	54
7. KAYNAKLAR	57
8. ÖZGEÇMİŞ	65

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Yaban Keçisi (<i>Capra aegagrus</i>) ve melezleri.	4
Şekil 1.2. Kutup Ayısı (<i>Ursus maritimus</i>) (Pieter – Jan D’Hondt).	5
Şekil 1.3. Mus Geyiği (<i>Alces alces</i>).	5
Şekil 1.4. Kangal Akkaramanı (TAGEM 2009).	6
Şekil 1.5. Latin Amerikanın sıcak, nemli ve kıt bakım besleme koşullarına uyum sağlamış, dünyanın en küçük köpek ırkı olan Şivava.	6
Şekil 1.6. Malakan Atı.	7
Şekil 2.1. Bölgedeki çalılar üzerindeki morfolojik etkilerin keçilerin otlamasıyla mı yoksa çobanların kesmesiyle mi ortaya çıktığı üzerinde bir belirsizlik mevcuttur (Tavşanoğlu, 2009).	9
Şekil 2.2. Eski bir keçi ağılıının kapısında kesilmeden otlanmış ve yöre insanının binek hayvanıyla beraber gölgesine sığınabileceği kadar büyüme fırsatı bulabilmiş gövdeli bir Kermes Meşesi (<i>Quercus coccifera</i>).	10
Şekil 2.3. Bir Kermes Meşesi (<i>Quercus coccifera</i>)’nin boylanmasının önlenmesi amacıyla kesilerek ağıla getirilmiş olan en üst apikal meristem dokusunu içeren dalı.	10
Şekil 2.4. Gölgesinden ve yağmurda sığınma olanaklarından dolayı faydacı bir yaklaşımla kesilmeyen ancak serbestçe otlanmış, ağılın girişinde ve yemliklerin yanında bulunan ve bu sayede nispeten iyi bir şekilde boylanmış ve çalıda ziyade ağaç formuna kavuşma fırsatı bulabilen Kermes Meşeleri (<i>Quercus coccifera</i>).	12
Şekil 3.1. Gövdeli ve gövdesiz meşelerde toplam boy, gövdeli meşelerde gövde boyu ölçümü.	19
Şekil 3.2. Yaprak ve ağaç boyu ölçümleri.	20
Şekil 3.3. Sürü sahipleriyle yapılan freelisting mülakatları.	22
Şekil 3.4. Somak çevesi ölçümünün şematik olarak görünümü.	24
Şekil 3.5. Vücut uzunluğunun ölçülmesi.	24
Şekil 4.1. Gövdeli ve gövdesiz ağaçların yüksekliği	27
Şekil 4.2. Gövdeli ve gövdesiz ağaçlarda yaprak boyu	27
Şekil 4.3. Ağılın girişinde serbestçe otlanan ancak gövdesinden faydalanılması için kesilmemiş ve bu sayede ağaç formunda olan bir Kermes Meşesi.	29
Şekil 4.4. Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik grafiği	30
Şekil 4.5. 30 Yaş altı, yörede yaşayan ancak yerlisi olmayan kişilerin kültürel belirginlik grafiği	32
Şekil 4.6. 30 yaş üstü, yörede yaşayan kişilerin kültürel belirginlik grafiği	34
Şekil 4.7. Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik grafiği	36
Şekil 4.8. Honamlı Keçilerinin yöre insanı tarafından göz rengine göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi.	44
Şekil 4.9. Honamlı keçilerinin yöre insanı tarafından kulak boylarına göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi.	45
Şekil 4.10. Honamlı keçilerinin yöre insanı tarafından baş nişanelerine göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi.	46
Şekil 4.11. Keçilerinin yöre insanı tarafından Vücut Örtü Rengi göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi.	46

TABLULAR

Tablo 3. 1. Kültürel Etki Analizinin aşamaları	21
Tablo 4.1. Keçilerin otladığı alanlardaki gövdeli ve gövdesiz ağaçlarla ilgili tanımlayıcı istatistik.	26
Tablo 4.2. Yaprak uzunluğuna yer ve ağaç tipinin etkisi.	27
Tablo 4.3. Toplam ağaç uzunluğuna (cm) yer ve ağaç tipinin etkisi.	28
Tablo 4.4. Gövdeli ve gövdesiz ağaç tiplerinde toplam ağaç uzunluğu ile yaprak uzunluğu arasındaki korelasyonlar.	28
Tablo 4.5. Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu.	31
Tablo 4.5. (Devamı) Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu	32
Tablo 4.6. Yörede yaşayan ancak yörenin yerlisi olmayan 30 yaş altı insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu	33
Tablo 4.7. Yörede yaşayan ve yörenin yerlisi olan 30 yaş üstü insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu	35
Tablo 4.7. (Devamı) Yörede yaşayan ve yörenin yerlisi olan 30 yaş üstü insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu	36
Tablo 4.8. Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik tablosu	37
Tablo 4.8. (Devamı) Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik tablosu	38
Tablo 4.8. (Devamı) Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik tablosu	39
Tablo 4.9. Honamlı keçisinin morfolojik özelliklerine göre canlı ağırlık ve bazı vücut özelliklerinin tanımlayıcı istatistikleri ($\bar{x} \pm S \bar{x}$)	41
Tablo 4.10. Honamlı keçi ırkında göz rengi, kulak yapısı, vücut örtü rengi ve nişaneler arasındaki farkın önem kontrolü ($\bar{x} \pm S \bar{x}$)	42
Tablo 4.11. Ergin Honamlı keçilerinde canlı ağırlık, vücut uzunluğu, kulak uzunluğu ve somak çevresi arasındaki fenotipikkorelasyonlar.	43
Tablo 4.12. Honamlı keçi ırkında en fazla görülen bazı vücut örtü rengi dağılımı	44
Tablo 4.13. Honamlı keçi ırkında göz rengi ve kulak tiplerinin dağılımı	45

ÖZET

Biyokültürel Çeşitlilik Unsuru Olarak, Honamlı Keçi Irkı

Bu çalışma, 2015 yılında yerli ırk olarak tescil edilen Honamlı keçi ırkının ekolojik etkileri, kültürel etkileri ve fenotipik karakterlerini bilimsel olarak ortaya konması ve böylece kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel ekolojik bilginin, istatistiki analiz sonuçlarıyla arasındaki tutarlılığın değerlendirilebilmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın materyalini, Antalya ve Burdur il sınırlarındaki kayıtlı Honamlı keçi sürüleri, işletmelerin etrafında gövdeli ve gövdesiz Kermes meşeleri (*Quercus coccifera*), sürü sahipleri ve yörenin yerlisi olan ve olmayan yöre insanı ile yapılan bire bir görüşmeler oluşturmuştur. Honamlı keçi ırkının fenotipik karakterlerinin tanımlanması için farklı sürülerden 869 keçinin vücut örtü rengi, göz rengi ve kulak uzunluğu gibi özellikleri değerlendirilmiştir. İşletmelerin etrafındaki, kesilmeden otlatılan eşit sayıda gövdeli ve aşırı otlatılan ya da az otlatılan, aynı zamanda çobanlar tarafından da kesilen gövdesiz çalı formundaki toplam 90 adet meşede, gövde boyu, toplam boy ve her ağaçtan 5'er yaprak boyu ölçülmüştür. Gövdeli meşelerde yaprak boyu 28,4mm, toplam boy 374,6cm, gövdesizlerde ise yaprak boyu 18,3mm, toplam boy ise 99,2cm olarak bulunmuştur. Gövdelilerin gövde boyu ise 178,73cm'dir. Yörenin yerlisi olan ve olmayan yöre insanına ve sürü sahiplerine yarı yapılandırılmış "freelisting-ağlana gelen" görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu görüşmelerde yörede Honamlı keçilerinin en çok yediği bitkiler, yörede eti en çok tüketilen hayvanlar ve yörede Honamlı keçilerinin et veriminin yüksekliğinin nasıl anlaşıldığı sorulmuştur. Buna göre kültürel belirginliği en çok öne çıkan öğeler sırasıyla piynar (Kermes Meşesi), yerelde keçi eti, gençlerde tavuk eti ve keçilerin sallılığı olarak bulunmuştur. Honamlı keçi ırkının fenotipik karakterleri ile ilgili olarak canlı ağırlık ile en yüksek korelasyon, sallılık olarak ifade edilen vücut uzunluğu arasında bulunmuştur ($r=0,629$). Yöresel olarak isimlendirilen kulak uzunlukları arasındaki fark da istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca çalışma sonucunda keçi ve orman ilişkisinin, ekolojik olarak keçinin sadece orman zararlısı olarak tanımlanmasıyla açıklanamayacağı ve ekstansif keçi yetiştiriciliğinin doğa dostu bir hayvancılık biçimi olduğu ve keçinin de bir orman ürünü olarak kabul edilebileceği ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Biyokültürel Çeşitlilik, Honamlı Keçisi, Keçi Eti, Kermes Meşesi (*Quercus Coccifera*)

ABSTRACT

Race of Honamlı Goat, As a Biocultural Diversity Item

This study was conducted to show the ecological effects, cultural effects and phenotypic characteristics of the Honamlı goat breed, registered as a native breed in 2015 and to evaluate the consistency between the traditional ecological knowledge transferred over generations and the results of statistical analysis. The material for this study was the registered Honamlı goat herds in the provinces of Antalya and Burdur, the Kermes oaks (*Quercus coccifera*) around the farms, with and without trunks, conducted through face to face interviews with herd owners and local and non-local people. For identification of the phenotypic characteristics of the Honamlı breed of goat, hair colour, eye colour and the ear length of 869 goats were evaluated. A total of 90 oaks around the farms with an equal number of trunks that are browsed without pruning and over-browsed or non-browsed, as also in the form of the trunk-less shrubs cut by shepherds, were measured, for trunk length, total length and the leaf length of 5 leaves per tree. From the trunk the leaf length measured 28.4 mm, total length, 374.6 cm, the leaf length of the non-trunked was 18.3 mm and the total length 99.2 cm. The trunk length was 178,73 cm. Through a semi-structured free-listing interview technique, native and non-native local people and herd owners were questioned. In these interviews, the questions concerned: the most common edible plants for the Honamlı goats in the region, the most commonly consumed animal meat in the region, and, how to understand the large amount of meat production. According to the results, the most salience elements of cultural importance were: piynar (the Kermes oak), goat meat eaten by residents and chicken meat by the non-local young and longer body length locally called "sallilik" of goats. The highest correlation between the phenotypic characteristics of the Honamlı goat breed was found between live weight and the body length, mentioned as sallilik ($r=0,629$). The difference between the ear lengths locally entitled was also statistically significant. As a result of this study, it was shown that the goat-forest relationship could not be explained ecologically through only defining the goat as a forest pest, and, it was also shown that extensive goat breeding is an environmentally friendly form of animal husbandry and goat might be accepted to be a product of forestry.

Keywords: Biocultural Diversity, Honamlı Goat, Goat Meat, Kermes Oak (*Quercus Coccifera*)

1. GİRİŞ

Honamlı keçisi 29 535 sayılı ve 17 Kasım 2015 tarihli Resmi gazetenin “Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2004/39)’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2015/43)” esasına göre tescil edilmiştir.

Honamlı keçisi; morfolojik olarak ilk bakışta dış bükey (konveks) olan ağız ve burun çıkıntısı ve iri vücut yapısıyla dikkat çeken bir keçi ırkıdır. Bu ağız ve burunu kapsayan yüz çıkıntısına somak (ing: snout), dış bükey olanlarına da teke yöresinde “Tahra Baş”, “Balta Baş”, at yetiştiriciliğinde de “koçbaşlılık” (Yarkın, 1962) denmektedir. Honamlı keçilerinin erkeklerinde daha belirgin olmakla birlikte dişilerinde de görülen Os nasale’nin dış bükeyliğinden kaynaklanmaktadır (Saatcı ve Elmaz, 2017).

Bugün Honamlı keçisinin yetiştiriciliği de güncel olarak en çok yörük kültürü etkileri taşımaktadır. Teke yöresi müziklerinde de bu etki rahatlıkla görülebilir. Özellikle hareketli aksak ritimler erkek keçinin hareketlerinden esinlenmiştir ve Teke Zortlatması adıyla bilinir (Mihlandız ve Şahin, 2015). Honamlı ismi de Honamlı yörüklerinden gelmektedir ve kesin olmamakla birlikte Namlı Hun kökünden gelir. Honamlı isminin, Toros Dağları etrafında tarihsel olarak küçük sürüler halinde safkeçiler yetiştiren Honamlı Yörüklerinden geldiği de araştırmacılar tarafından bildirilmiştir (Tanyıldız, 1990; Tuztaş ve Donuk, 2005). Dış görünüşü güzel olan ve yüksek verimli Honamlı benzeri keçilerin, Batı Akdeniz bölgesindeki Toros yaylalarında Yörük aşiretleri tarafından çağlar boyunca yetiştirildiği bilgisi de mevcuttur (Batu, 1951).

Burdur’da tarih öncesi dönemlerde koyun ve keçi her zaman domuz ve sığırdan daha önemli olmuş, ancak koyun ve keçinin birbirine olan üstünlükleri ilerleyen dönemlerde değişkenlik göstermiştir. Özellikle Roma İmparatorluğunun geç dönemlerinde keçi koyuna göre ön plana çıkmıştır ve bunun sebebi artan nüfus ve artan yerleşimlerin daha çok eğimli arazilerdeki yoğunlaşmasıdır (De Cupere ve ark.,2017).

Keçilerin ormana zarar verdikleri ve taze sürgünleri yedikleri çok genel geçer bir not olarak sürekli karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu kuşkuyla karşılamamızı sağlayan bazı veriler de mevcuttur ve keçi yetiştiricileri ile yörükler de keçinin aslında ağaçları budadığından sürekli bahsetmektedirler. Ancak otlatmanın olumsuz etkileri ile ilgili çok daha fazla araştırma bulunmaktadır¹.

Otlatma etkileri, konunun çok geniş kapsamlı olması ve yetiştiricilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler neticesinde keçinin sadece Kermes Meşesi (*Quercus coccifera*) ile olan etkileşimi üzerinden değerlendirilecektir. Gerçekten de yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda kültürel belirginliği en yüksek olarak karşımıza çıkan Kermes meşesinin yapılan diğer akademik çalışmalarla da belirgin bir tutarlılığı söz konusudur (Tavşanoğlu, 2009).

Aslında konunun ilginç tarafı keçilerin kermes meşelerine verdikleri zararın oldukça trajik bir şekilde sunulmasına karşın, ormancılarla yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır ki; ağaçlandırma çalışmalarında ilk yapılan iş, araziden Kermes Meşelerinin sökülmesi olmaktadır. Kermes meşeleri de kıymeti çok fazla önemsenmeyen ekolojik unsurlardandır. Ancak en önemli ekolojik göstergelerden olan kuş çeşitliliği (Akten ve Akten, 2014) konusunda makiler, ormanların en önemli zenginlik unsurlarındandır (Gündoğdu, 2002).

Konuya kuşkuyla bakılmasını sağlayan bir diğer unsur da hazine arazisi statüsündeki Kermes Meşelikleridir. Buralar orman arazisi statüsünde olmadıklarından otlatma yasağı yoktur ve meşeler özellikle boyları bakımından keçi otlatmanın yasak olduğu meşeliklerden çok daha yüksektirler.

Akdeniz havzası, insanlığın alan kullanım ve hâkimiyetinin başlangıcını oluşturmaktadır. Akdeniz havzasındaki otlatma binlerce yıllık geçmişiyle ekolojik bir olgu haline gelmiş, basit bir alan kullanımı değil, ekolojik bir unsurdur. Mevcut Akdeniz vejetasyonunu insan müdahalelerinin uzun tarihi şekillendirmiştir. Akdeniz havzasındaki vejetasyon yerleşimin başlangıcından beri tarım ve hayvancılık için alan açma ile değişim göstermiştir (yaklaşık 7000 yıl öncesi) ve bu değişimler tarih öncesi zamanlarda meydana gelmiştir. Akdeniz, insanlığın ve uygarlığın başladığı

---

¹Yapılan internet aramalarında otlatmanın olumsuz etkileriyle ilgili her zaman çok daha fazla sonuç çıkmaktadır.

yer olduğundan bitkilerle olan etkileşim de daha köklüdür. Bitki – hayvan etkileşimleri tarafsızca çalışılabilecek bir olgudur. Otoburlar ve vejetasyon arasındaki etkileşim mevsim, otlatma süresi, hayvan türleri, vejetasyon karakteristikleri, iklimsel koşullar ve yabancı ruminantların varlığını da kapsayan çok fazla faktöre bağlıdır. Vejetasyondaki yıpranmanın değerlendirilmesi amenajman hedeflerine bağlıdır: Orman, çevreciler ve ormancılar açısından, ruminant çiftlik hayvanlarından korunması gereken bir ekosistem iken, sürü sahipleri açısından da hayvanlarının yem kaynağı olarak görülür. Bu etkileşimin birlikte yaşam (Dynamic Coexistence) olarak ele alınması eski dünya için daha gerçekçidir (Perevolotsky ve Seligman, 1998).

Yayla domatesi, ya da Çandır fasülyesi gibi geleneksel bir yöre ürünü olan Honamlı keçisi yöreklere ait bir değer olsa da Teke Yöresi'nin keçilerle olan etkileşiminin daha da eskilere gittiği söylenebilir. Antik Yunan medeniyetinde de keçinin önemini vurgulayan en önemli örnek, keçi kılıklı tanrı Pan'dır (Ün, 2014). Ancak konunun sadece insan medeniyetleri ile de sınırlandırılması eksik kalmasına sebep olabilir. Yörenin yaban hayatı açısından da Yaban Keçisi (*Capra aegagrus*); Weinberg ve ark., 2008) çok önemli ve tipiktir. Teke Yöresi, yaban keçisinin deniz kıyısında dahi yaşayabildiği yerlerdendir. Geyik, yaban keçisinin yöresel ismidir. Geyiktürleri ise yöresel olarak Yağmurca ve Sığın olarak adlandırılır. Tabii bu koşullar keçinin ilk evcilleştirilen hayvanlardan biri olmasına zemin hazırlamaktadır (Ün, 2014).

Şekil 1.1. Yaban Keçisi (*Capra aegagrus*) ve melezleri.

Honamlı keçisinin etkileşimi sadece kendisini yetiştiren insanlarla değil, aynı zamanda doğa ile de sürmektedir ki yetiştirildiği bölge “**Teke Yöresi**” adıyla anılmaktadır. Teke Yöresi Muğla’dan Alanya’ya kadar uzanır (Ün, 2014). Bölgedeki keçilerin çok yakın akrabaları olan yaban keçileriyle (*Capra aegagrus*) doğada serbestçe çiftleşip melezleşebilmeleri, yörenin hem yaban hayatı hem de kültürel hayatı ile iç içe olmaları ve bir biyokültürel çeşitlilik unsuru olduklarının tipik göstergelerinden biridir.

Hem doğadaki yaban hayvanlarında, hem de diğer evcil hayvan ırklarında dış bükey somak yapısına sahip olan hayvanlar iri vücutlarıyla dikkati çekerler. Örneğin dünyadaki en büyük kara yırtıcısı olan kutup ayısı (*Ursus maritimus*) da dışbükey bir burun yapısına sahiptir (Derocher, 2007). Yine yeryüzündeki en büyük geyik türü olan mus Geyiğinde de (*Alces alces*) durum aynıdır (Gaillard, 2007). Örnekler çoğaltılabilir ve daima bu durumla tutarlılık göstermektedir. Bu tip somak yapısı ekstra burun hacmi sağladığından ve ısı regülasyonuna yardımcı olduğundan kutba yakın soğuk ve sıcak çöl ikliminde yaşayan evcil ve yabani hayvanlarda, özellikle de ısı regülasyonunun daha önemli olduğu irice hayvanlarda görülür (Caputa, 1979; Frey ve ark., 2007; Hebert ve ark., 2008; Johnsen ve Mercer, 1986; Keck ve Lindeman, 2010; Khamas ve Ghoshal, 1982; Lust ve ark., 2007; Mlynski, 2000; Nelson ve ark., 2017). Ayrıca bu somak şeklinin hayvanın halk arasında zortlama

diye tabir edilen sesleri çıkartmasında etkin olması da kuvvetle muhtemeldir (Frey ve ark., 2007).

Aynı zamanda somak şekli hayvanın beslenme davranışları ve tercihleriyle de çok ilgilidir (Tennant ve MacLeod, 2014). Sürü sahipleriyle yapılan görüşmelerde Honamlı keçilerinin vejetasyon üzerinde Kıl keçilerinden daha az tahripkâr olduğu bilinmektedir ve hatta bazen bu yüzden tercih edilmediği de olabilmektedir. Yerel yetiştiriciler için keçinin vejetasyondan etkin faydalanması çok önemlidir. Hatta yörükler arasında bir kişi kastedilerek “onun oğlakları kısa otları yiyemez ve ölür”, diye konuşulur.

Şekil 1.2. Kutup ayısı (*Ursus maritimus*) (Pieter –Jan D'Hondt).

Şekil 1.3. Mus geyiği (*Alces alces*)

Evcil hayvanlardan benzer örnekler verilmeye devam edilecek olursa, Türkiye'nin en iri yerli koyun ırklarından olan Kangal Akkaraman'ında da benzer bir durum dikkati çekmektedir. Koyunlarda genel olarak somakta dış bükey bir yapı söz konusudur, ancak yerli koyun ırkları içerisinde Kangal Akkaraman bu bakımdan özellikle dikkati çekmektedir. Çeki atlarındaki koçbaşlılık da benzer bir durumdur.

Şekil 1.4. Kangal Akkaraman (TAGEM 2009).

Yine evcil hayvanlardan ancak tersinden bir örnek verilecek olunursa Güney Amerikanın yerli bir köpek ırkı olan Şivava, çok sıcak ve nemli bir iklimde yetiştirildiğinden hem dünyanın en küçük köpek ırkıdır (Patronek ve ark., 1997), hem de aynı zamanda somak yapısı daima iç bükeydir (konkav).

Şekil 1. 5. Latin Amerikanın sıcak, nemli ve kıt bakım besleme koşullarına uyum sağlamış, dünyanın en küçük köpek ırkı olan Şivava

Kuzeydoğu Anadolu'da yaşayan Malakan atı da, Türkiye'nin yerli at ırklarımızın en irisidir ve somak yapısı da Honamlı keçisi, ya da Kangal Akkaramanı gibi dışa doğru kıvrımlıdır.

Şekil 1. 6. Malakan Atı

Bu alışma, Honamlı keçi ırkı ile vejetasyon arasındaki ilişkinin tarafsız bir Şekilde analiz edilebilmesine katkı sağlamak, Honamlı keçisinin gelişimindeki bileşenlerden olan insan etkisinin çift taraflı olarak ortaya konması ve Honamlı keçisinin yerel yetiştiriciler arasında et veriminin yüksekliğine işaret ettiğine inanılan fenotipik karakterlerin canlı ağrılıkla ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Kısacası Honamlı keçisinin ekolojik, kültürel ve fenotipik unsurları hakkındaki geleneksel ekolojik bilginin bilimsel olarak sınanmasıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Honamli Keçisinin Ekolojik Etkileri

Çiftlik hayvanları ekolojik birer faktördür ve otlak ekosisteminin birer parçasıdır (Gökbulak, 1997; Heitschmidt ve Stuth, 1991). Keçi otlağı genellikle makilik alanlar olan bir çiftlik hayvanıdır. Çok çeşitli bitkiler üzerinden beslenebilen keçilerin diyet seçimindeki en önemli etkenin bir bitkiyle karşılaşma olasılığı, dolayısıyla bitki bolluğu olduğu belirtilmiştir (Perevolotsky ve ark., 1998). Kermes meşesi (*Quercus coccifera*) halk arasındaki ismi ile Pınar ise alandaki en temel vejetasyon unsurudur. *Q. Coccifera* otlamaya duyarlıdır ve otlatma açısından indiktor olarak değerlendirilebilir (Navarro ve ark., 2006). Çift çenekli Kayingillerden (*fagaceae*) her dem yeşil bir bitkidir (Castro-Diez ve ark., 1997). Yörede Meşe Palamutise “glik” olarak adlandırılır.

Akdeniz havzasındaki tüm insan faaliyetleri izlerini bırakmıştır. Ormanların bozuk hali yangınların ve keçilerin etkisi olarak da ele alınabilmektedir. Son yıllarda, bozuk orman olarak ele alınan Akdeniz meralarının mevcut görünümü birçok ülkede aktif koruma hareketlerine yol açmıştır. Çevreci gruplar Akdeniz havzasında insan müdahalesinin azalması veya ortadan kaldırılması, özellikle otlatma aleyhine lobi yapmaktadırlar. Nitekim siyah keçi tüm Akdeniz çevresinde orman zararlısı olarak algılanıp imha sembolü haline gelmiştir (Perevolotsky ve Seligman, 1998). Aslında Akdeniz havzasındaki odunsu vejetasyonda yoğun otlatma, yangından kaçınmak ve habitat çeşitliliğini arttırmak için en etkili amenajman tekniklerinden birisidir. Hatta otlatılmama aşırı otlatmadan daha büyük bir tehdittir. Otlatma gölge sevmeyen bitki türleri için de olumlu etkilere sahiptir (Perevolotsky ve Seligman, 1998).

Akdeniz kuşağında otlatma bitkileri uyarmaktadır (Navarro ve ark., 2006). Doğal ormanlar üzerindeki tek tehdit otlatma değil, otlatma gibi her türlü insan gereksinimi için yapılan tahribatların (ağaç kesme, alan açma, yerleşim, tarım, yangın gibi ...) tümüdür (Perevolotsky ve Seligman, 1998). Vejetatif yapı otlatmayla birlikte ağaçlıktan otlağa doğru yüksekliğindeki azalmayla birlikte şiddetli bir

değişim gösterebilir fakat bu yeşil örtünün, vejetatif üretkenliğinin ve çeşitliliğin azalması anlamına gelmez (Perevolotsky ve Seligman, 1998).

Şekil 2.1.Bölgedeki çalılar üzerindeki morfolojik etkilerin keçilerin otlamasıyla mı yoksa çobanların kesmesiyle mi ortaya çıktığı üzerinde bir belirsizlik mevcuttur (Tavşanoğlu, 2009).

Makiliğin yoğun olduğu bölgelerde, vejetasyon üzerinde keçilerin doğrudan otlamasının yanında, keçilerin ulaşamadığı bitkilerin üst dallarının budanmaları yolu ile çobanların da otlama etkilerine katkıda buldukları bilinmektedir (Neyişçi, 2002). Örneğin Köprülü Kanyon Milli Parkı'nda, insan faaliyetlerinin (dal kesme dâhil) keçi otlamasından daha zararlı olduğu belirtilmiştir (Neyişçi, 1989). Farklı maki türleri, otlamaya karşı farklı tepkiler vermektedirler (Perevolotsky ve Haimov, 1992). *Quercus* türleri otlama ve budamaya karşı dikey bir gelişim gösterme eğilimindedir (Tavşanoğlu, 2009). *Quercus*'taki uzama stratejisi yapraklarının çoğunu herbivorlardan uzak tutmak amaçlı olarak geliştiği belirtilmiştir. Sonuçta Kermes meşesinin şartlara göre ağaç ya da çalı olarak form değiştirmesi adaptasyondur ve çalı formunda kalması da aşırı otlanmaya karşı bir adaptasyondur (Perevolotsky ve Haimov, 1992).

Şekil 2.2. Eski bir keçi ağılıının kapısında kesilmeden otlanmış ve yöre insanının binek hayvanıyla beraber gölgesine sığınabileceği kadar büyüme fırsatı bulabilmiş gövdeli bir Kermes meşesi (*Quercus coccifera*)

Şekil 2.3. Bir Kermes meşesi (*Quercus coccifera*)'nin boylanmasının önlenmesi amacıyla kesilerek ağıla getirilmiş olan en üst apikal meristem dokusunu içeren dalı

Alanda otlanmış ancak kesilmemiş ağaçların gözlenebilmesi için etnolojideki Utiliteryan hipotezi (Utilitarian hypotesis)² prensipleri gözetilmiştir. Çünkü kültürel bilgi uyum önceliklidir (Hays, 1982; Hunn, 1982). Buna göre bir ağacın özellikle kesilmemiş olması için de aynen kesilmesinde olduğu gibi yöre insanına bir fayda sağlaması gerekmektedir ki bu fayda hayvanlar ve çobanlar için güneşli havalarda gölgelik, yağmurlu havalarda da yağmurdan korunma sağlamasıdır. Bu tip ağaçlar tipik olarak keçi ağıllarının bahçesinde, aynı zamanda dökülen yemlerin de yağmurdan korunması için yemliklerin etrafında ve ağılların özellikle girişinde bulunmaktadır ve çalı yerine gayet güzel bir ağaç formu almışlardır. Ağılların ötesindeki bazı otlatma yapılan bölgelerde de otlatılan meşelerin daha bol yaprak verdiği düşünüldüğünden çobanlar tarafından özellikle apikal meristemleri kesilerek çalı formu almaları sağlanmaktadır.

Vejetasyonun toplam verimi makul bir otlatmayla artabilir ancak takip eden ağır kullanım ve kaynak tüketimi ile azalmaktadır (Perevolotsky ve Seligman, 1998). Hayvanlara bir miktar yem verilmesi mera üzerindeki baskıyı azaltabilecektir. (Perevolotsky ve ark., 1998; Perevolotsky ve Seligman, 1998).

---

²**Utilitarian hypotesis (Fayda Hipotezi):** İnsanların, toplum üyelerinin her birinin yararına olan ve monoton olarak artan bir işlevi, en üst düzeye çıkaracak şekilde hareket etmeleri gerektiğini ileri sürmektedir (Hoffman ve Spitzer, 1985).

Şekil 2.4. Gölgesinden ve yağmurda sığınma olanaklarından dolayı faydacı bir yaklaşımla kesilmeyen ancak serbestçe otlanmış, ağılın girişinde ve yemliklerin yanında bulunan ve bu sayede nispeten iyi bir şekilde boylanan ve çalıdan ziyade ağaç formuna kavuşma fırsatı bulabilen Kermes meşeleri (*Quercus coccifera*)

Aslında yangınlar da otlatma gibi Akdeniz ekosisteminin bir parçası haline gelmiştir (Perevolotsky ve Seligman, 1998). Azalan otlatma aşırı otlatmadan daha büyük bir tehdit haline gelmektedir. Akdenizde odunsu vejetasyonun otlatılması, yangından korunma ve habitat çeşitliliğinin korunması açısından en verimli amenajman tekniklerindedir (Perevolotsky ve ark.,1998). Otlatma yoğun alanlar içinde açık alanlar oluşturur ve böylece habitat çeşitliliğini arttırmaktadır

(Perevolotsky ve Seligman, 1998). Otlatılmayan alanlar yeşil çöller haline gelir ve tek başına otlatma, hatta aşırı otlatma bile odunsu türleri elimine edememektedir. Ağaçlık vejetasyon yönetimi için otlatma, yangın ve habitat çeşitliliği için en iyi amenajman yöntemi gibi görünmektedir ve gün geçtikçe daha çok ilgi çekmektedir (Perevolotsky ve ark., 1998; Perevolotsky ve Seligman, 1998).

Crawley (1983), ot oburların bitki çeşitliliğine birincil etkilerinin bitkileri tükenene kadar yemek olmadığını (bunun olma olasılığı olduğu halde) fakat seçerek beslenmenin bitki türleri arasındaki rekabeti modifiye ettiğini savunmuştur. Bu mekanizma ekolojik bir prensip olarak kabul görmüş olan “Intermediate Disturbance Hypothesis – Orta Düzey Baskı Hipotezi”ne uygun örneklerdendir. Intermediate disturbance hypothesis (Connell, 1978), tür çeşitliliğinin, orta düzeydeki rahatsızlık seviyelerinde, maksimize edildiğini öngörmektedir (Schultz, 2011). Prensip olarak kabul görmüş olan bu hipoteze bir tanım olarak “Biyolojik çeşitliliğin, ortalama (optimum) bir baskı altındayken, ağır ya da hafif baskı altında olduğundan daha yüksek olmasıdır (Connell, 1978)”. Akdeniz ekosistemlerindeki otlatmanın vejetasyon üzerindeki etkileri bu hipotez üzerinden değerlendirilmelidir (Perevolotsky ve Seligman, 1998). Otlanmamış doğal alanlarda bitki çeşitliliği azalmaktadır. İsrail’deki otlanmamış yoğun meşeliklerde yaban hayat daha kıt ve yangın riski daha yüksektir (Perevolotsky ve Seligman, 1998).

2.2. Honamli Keçisinin Kültürel Etkileri

Türkiye’nin Batı Akdeniz bölgesindeki keçi yetiştiricileri en zorlu yetiştirme metotlarını gerçekleştirmektedirler. Kuşaktan kuşağa aktararak yapılan bu zorlu aktivite aynı zamanda tüm aile fertlerinin katılımıyla yapılmaktadır (Saatci ve ark., 2016). Biyokültürel çeşitlilik, en kısa ve net tanımıyla biyolojik çeşitlilikle kültürel çeşitlilik arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir (Cocks, 2006) ki teke yöresindeki keçi, yaban keçisinden antik Yunan kültüründeki evcil keçiye, oradan da günümüz Honamli keçisine kadar onunla etkileşim halinde olan insanlar ve kültürleriyle birlikte tüm evreleriyle tipik bir biyokültürel çeşitlilik unsurudur.

Yerel hayvan ırkları tüm insan etkileri gibi insanlık kültürünün bir belgesi olarak ele alınabilirler (Kroeber ve Kluckhohn 1952; Tullio, 1996) ve insanlıkla olan tarihsel ve simbiyotik bir ilişkiyi yansıtır (Gandini ve Villa, 2003). Lokal ırkların korunmaları gereksinimi onların kültürel gereksinimleri ile de bağlantılıdır. Lokal ırkların yöresel folkloründe ve el sanatlarında da etkisi vardır (Gandini ve Villa, 2003). Kaldı ki, teke yöresi halk oyunları keçinin ayak hareketlerinden etkilenmiştir (Mihlandız ve Şahin, 2015). Alaca dokumadaki keçi desenleri ve keçi boynuzundan yapılan bıçaklar da buna tipik bir örnektir. Sonuç olarak lokal ırklar bugün bile antik lokal geleneklere referans noktası oluşturabilirler (Gandini ve Villa, 2003). Aynı zamanda tüm insanlığın kültürel çeşitliliğine katkıda bulunabilirler (Le'vi-Strauss, 1987).

Lokal ırklar marjinal alanlarda lokal ekonomileri destekler (Maijala ve ark., 1984) ve geleceğin pazar talepleri açısından da son derece önemlidir. Lokal ırkların yöresel gastronomide de önemli bir yeri vardır (Gandini ve Villa, 2003). Keçi peyniri, teke yöresinde "PEHLE" olarak bilinen tuzla kurutulmuş keçi eti (Serik), keçi sucuğu (Serik), bunun unutulmaya yüz tutan örnekleridir. Lokal hayvanların ürünleri kırsal nüfusun, gastronomik geleneklerin, dini ve sivil bayramların kültürel taşıyıcısıdır (Morand-Fehr ve ark., 1998). Honamlı keçisi bakımından kurban bayramları ve yöredeki kurban pazarları bu açıdan önemli birer potansiyeldirler. Lokal ırklar ve lokal lezzetler arasındaki ilişkide Honamlı keçisinin yerinin belirlenmesi, korunması ve ıslahı ile ilgili olarak çok büyük önem taşımaktadır.

Yerel ırklar kültürel peyzaj için de çok önemlidir (Council of Europe, 1996). Örneğin İber Yarımadasındaki Akdeniz meşe ormanları ekstansif domuz yetiştiriciliği için buna tipik bir örnektir (Lopez-Bote, 1998). Anadolu'daki Batı Akdeniz meşe yaylalarının da keçi yayılımından ayrı düşünülmesi pek mümkün değildir. Lokal ırklar doğallığını yitirmemiş alanların korunmasına da katkıda bulunurlar (Ostermann, 1998). Otlayan hayvanlar yöre peyzajının bir parçasıdır (Gandini ve Villa, 2003). Lokal ırkların kırsal turizme de etkisi olabilir (Flamant ve ark., 1995).

Geleneksel Ekolojik Bilgi (TEK–Traditional ecological knowledge), uyumsal süreçlerle gelişen ve canlıların insan dahil diğer canlılarla ve çevreleriyle olan

ilişkileri hakkında, kültürel iletim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmış bir bilgi birikimi bütünlüğüdür (Berkeş, 1999). Geleneksel ürünlerin izlenmesi ve tanımlanması için modern batı biliminin ve geleneksel ekolojik bilginin bir kombinasyonu gereklidir. Bilim, hasat yapılan alanlardaki kaynakları etkileyen önemli değişiklikler hakkında bilgi verebilir ve değişikliklerin neden olabileceğini daha iyi bir şekilde belirleyebilir. Bu bölgelerdeki sınırlı bilimsel verinin geleneksel ekolojik bilgi ile tamamlanması potansiyel olarak uygulanabilir ve düşük maliyetlidir (Moller ve ark., 2004). Bu noktada araştırmaya nereden başlanabileceği konusunda yerel ilgi sahipleriyle görüşmeler yapılması, araştırmanın verimliliği açısından verimli olabilecektir.

Freelisting (serbest listeleme) yaşlılarda biraz daha avantajlı bir yöntemdir (Schrauf ve Sanchez, 2010). Yaşlıların duygusallık içeren öğeleri gençlerden daha çok çeşitlilik göstermektedir. Hayvanlarda listeler daha uzundur ve gençler daha uzun liste yapmaktadır. Gençlerde yaban hayvanları, yaşlılarda evcil hayvanlar daha belirgin çıkmaktadır (Schrauf ve Sanchez, 2008), çünkü evcillerle temas daha fazladır. Freelistingte yaşın etkisiyle yapılan bir çalışma 31 genç, 30 yaşlıyla yapılmıştır (Schrauf ve Sanchez, 2010). Yaşlılar ve gençlerde 30'ar kişilik gruplar karşılaştırılmıştır (Schrauf ve Sanchez, 2008). Ancak verilen yanıtlarda genel olarak evcil hayvanlar daha belirgin çıkmaktadır (Henley, 1969). Katılımcı sayısı en iyi çalışma sırasında belirlenir. Eğer her yeni katılımcıda öğelerin öncelik sıralaması değişmiyorsa katılımcı sayısı yeterli demektir (Sinha, 2003). Çoğunlukla 20–30 katılımcı yeterli olur (Weller ve Romney, 1988). Bir kültürel etki ile ilgili uzlaşa arttıkça gereken katılımcı sayısı azalacaktır (Sinha, 2003). Öğeler arası öncelikle frekans arasında bir ilişki vardır (Bousfield ve Barclay, 1950) ve bu ilişki frekans ile ortalama öncelik arasındaki güçlü bir negatif korelasyondur (Borgatti, 1998). Öğenin frekansı ve önceliği belirginliğini oluşturur (Romney ve Dandrade, 1964). Buna göre Smith sum, kültürel belirginlik katsayısı olarak hesaplanır (Puri ve Watson, 2010; Puri, 2011). Hesaplanan bu kültürel belirginlik katsayısına, Güney Florida Üniversitesi'nde, Antropoloji Bölümünden Jerry Jerome Smith'e atfen bu isim verilmiştir (Borgatti 1996a; Smith ve Borgatti, 1997; Smith, 1993). Örneğin Papua Yeni Gine'deki genç Pawaia erkekleri yaşlı akrabalarından daha az deneyimlidir, bu

durum onların geleneksel ekolojik bilgilerinin de daha az belirli olmasını açıklayabilir. Standart eğitim ve tahsil, gençlerdeki geleneksel ekolojik bilginin azalmasına sebep olmaktadır (Baines ve Hviding, 1992; Johannes, 1989). Etnobiyolojinin deneyimlenmiş bir kolu olan etnik kuşbilimde de (etnoornitoloji) bilgi ve uygulamalar; geçim durumuna, cinsiyete, yaşa, sosyal sınıfa hem de etnisiteye göre değişmektedir (Bonta,2008). Benzer bir çalışma iguanaların yediği bitkilerle ilgili olarak yapılmış, iguanaların yediği bitkiler yöre insanıyla yapılan freelisting analizleriyle ortaya konmuştur. Iguana diyetinde de 28 katılımcı vardır. Freelisting iguana diyetinin öğelerinin, yani yediği bitki türlerinin ortaya çıkartılmasında kullanılmıştır (Carlo-Joglar ve García-Quijano, 2008). Freelisting açık uçlu anket sorularına benzer görülebilir. Açık uçlu sorularda insanlara kendi özgün görüşleri sorulur. Ancak freelistingte insanlara yaygın anlayışla ilgili izlenimleri sorulur. (Sen Ne yersin değil, ne yenir gibi ...) (Sinha, 2003). Kısaca Freelistingte öğeler ölçülür, katılımcılar değil. Katılımcıların toplumsal dağılımı, sosyolojinin konusudur ancak etnoloji toplumsal yapıyı ifade etmektedir.

2.3. Honamlı Keçisinin Fenotipik Karakterleri

Honamlı keçisi, göçer yetiştiricilerin (Yörük) uzun yıllardır yetiştiricilik tercihleri sonucu oluşmuş bir ırktır. Esas yetiştirme alanı Antalya olmakla birlikte yayılma alanı olarak Antalya, Isparta, Konya, Burdur ve Mersin illerinin Toros dağları etekleri olarak tespit edilmiştir. Morfolojik olarak vücut iri, uzun, yüksek ve sağlam yapılıdır. Kulaklar küçük ve kalındır. Burun belirgin bir şekilde dış bükeydir. Boyun kısmı uzundur. Vücut örtüsünün rengi % 50'si siyah, % 25'i gri ve % 25'i siyah-beyaz alacalıdır. Erkek ve dişiler genellikle boynuzludur. Boynuz kendi eksenini etrafında kıvrımlı, kulakların etrafında geriye doğru yay çizer, uçları aşağı ve öne doğru uzar. Kuyruk yapısı Kıl keçilerinden daha uzun ve püsküllü görünüme sahiptir (Resmi Gazete, 2015; TAGEM, 2009).

Tarımsal ve Gıda için Hayvansal Genetik Kaynaklar (AnGR–Animal Genetic Resources for Food and Agriculture)'nin fenotipik karakterizasyon terimi genellikle ayrı popülasyonların tanımlanması ve kendi üretim çevreleri içinde fenotipik ve

verim karakteristiklerinin açıklanması sürecini tanımlar. Irk “Breed” terimi referans ve ölçüm birimleri olarak populasyonların tanımlanması için fenotipik karakterizasyonda kullanılır. Geleneksel Populasyonlar (Landrace): temelde yerel; sıklıkla yüksek fenotipik çeşitlilik sergileyen; çiftçiler ve kırsal kesim insanı tarafından düşük seleksiyon intensitesine maruz bırakılan, fakat yüksek doğal seleksiyon baskısına maruz kalabilen; soykütüğü kısmen bilinen; genetik yapıları temelde göç ve mutasyondan etkilenen; populasyon büyüklüğü genellikle büyük olan (tehditlere maruz değilse) populasyonlardır (FAO, 2012). Bu tanım, tipik bir geleneksel göçer toplumu olan yörükler ve onların Honamlı keçileri için de özellikle çok önemlidir.

Honamlı keçisini yetiştiren yöre insanı için en önemli fenotipik özellik hayvanın “sallı” olmasıdır. Hayvanın sallı olması somaktaki dış bükey yapının aksine sembolik olmayıp aynı zamanda verimle ilgili olduğu düşünülen ve hayvan pazarlarında, damızlık seçerken özellikle aranan bir yapıdır. Sallılık denince yetiştiriciler tarafından hayvanın sırtı ve özellikle sağrı kısmının uzunluğu, belirginliği anlaşılmaktadır. Hayvanın et verimi açısından yerel yetiştiriciler tarafından çok önemsenir.

Yetiştiricilerin bir inancı daha vardır ki o da Honamlı keçilerinin “eğe” olarak adlandırılan kaburga kemiklerinin (*Costae*) Kıl keçilerilerinden daha fazla olduğudur ve hayvanların vücutlarının bu yüzden uzun (sallı) olduğudur.

Yapılan genetik analizler göstermiştir ki Honamlı Keçisi, Tiftik Keçisi hariç tüm diğer yerli ırklarla genetik olarak ilişkilidir (Ağaoğlu ve Ertuğrul, 2012; Bulut ve ark., 2016; Kul ve ark., 2015).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

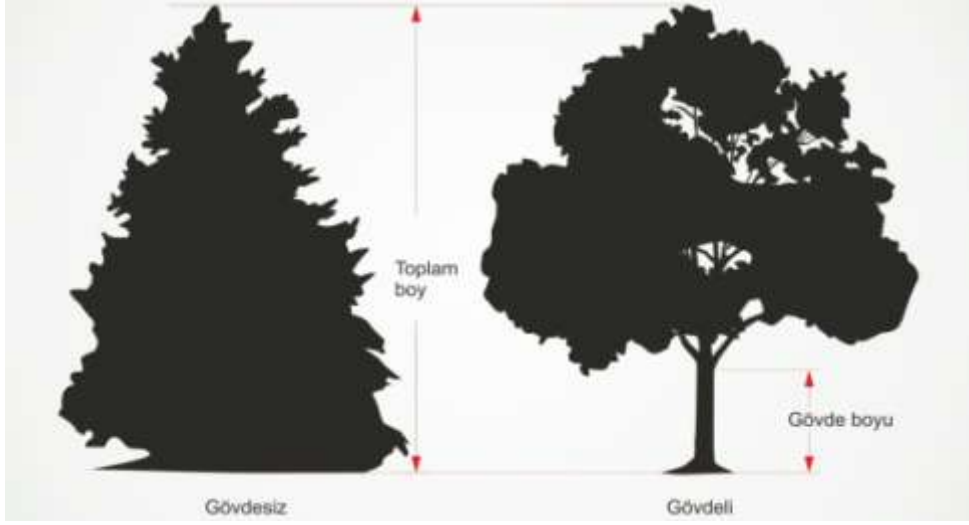
3.1. Çalışma Sahası

Tez çalışmasının verileri, Burdur ve Antalya illerindeki Honamlı keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerden elde edilmiştir. Honamlı Keçisi'nin kültürel etkilerinin araştırılması amacıyla yörede yaşayan ancak yörenin yerlisi olmayan 30 yaşından küçük üniversite öğrencileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve et yeme tercihleri ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Üniversite öğrencileri, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi ile Antalya'da bulunan Akdeniz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinden seçilmiştir.

Honamlı keçilerinin fenotipik karakterlerini belirlemek için, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi Uygulama ve Araştırma Çiftliği bünyesindeki Honamlı keçi sürüsü ile Antalya İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğine bağlı saf Honamlı keçi sürüleri kullanılmıştır.

3.2. Honamlı Keçisinin Ekolojik Etkileri

Honamlı Keçisinin ekolojik ilişkileri için model olarak seçilen Kermes meşelerinden (*Quercus coccifera*) veri almak amacıyla, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi kampüsünde bulunan ağaç ve çalılar ile Antalya ili Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğine bağlı işletmelerin çevresindeki ağaç ve çalılarının boyları ve yaprakları ölçülmüştür. Burada öncelikle ağılların yakın çevresinde ve içinde serbestçe otlanan, kemirilen ve gölgesi için kesilmeyen ağaçlarla, ağıla uzak olan bazen aşırı otlanan ya da hiç otlanmayan Kermes meşeleri arasındaki nitel morfolojik fark, gövde yapılarına göre ortaya konmaya çalışılmıştır: Gövdeli Meşeler – Gövdesiz Meşeler.

Şekil 3. 1. Gövdeli ve gövdesiz meşelerde toplam boy, gövdeli meşelerde gövde boyu ölçümü

Bu amaçla seçilen 5 adet işletme ve çevresindeki gövdeli ve gövdesiz meşeler arasından ölçümler yapılmıştır. Ölçüm verileri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi kampüsünde bulunan bir işletmeden, Antalya Döşemealtı ilçesindeki ikive Antalya Korkuteli ilçesindenki iki işletmeden elde edilmiştir. Her işletmeden eşit sayıdaki gövdeli ve gövdesiz meşeler olmak üzere toplam 90 adet meşe ölçülmüştür.

Araştırmaya dâhil edilen meşelerin tümünün toplam boyu ve tüm ağaçlardan 5'er adet yaprak boyu ölçülmüştür. Ayrıca gövdeli meşelerden taç boyundan ayrı olarak sadece gövde boyu da ölçülmüştür.

Şekil 3.2. Yaprak ve ağaç boyu ölçümleri

Toplam boy ve gövdeli meşelerin gövde boyları cm cinsinden, yaprak boyları ise yaprak ana damarı (*midrib*) ve yaprak sapının toplamı olarak mm cinsinden ölçülmüştür (*petiole+midrib*).

3.3. Honamlı Keçisinin Kültürel Etkileri

Honamlı Keçisi'nin kültürel etkilerinin araştırılması amacıyla yörede yaşayan ancak yörenin yerlisi olmayan 30 yaşından küçük üniversite öğrencileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve et yeme tercihleri ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Üniversite öğrencileri, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi ile Antalya'da bulunan Akdeniz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinden seçilmiştir. Yörenin 30 yaşından büyük yerlileriyle yapılan görüşmeler Antalya Merkez'de yapılmıştır. Keçinin yediği bitkiler ve et verimiyle ilgili olan görüşmeler ise Antalya ili Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğine bağlı olan sürü sahipleriyle yapılmıştır.

Burdur ve Antalya'daki çiftliklerde, sürü sahipleri, çobanlar ve aileleri ile freelisting (Serbest listeleme) görüşmeleri uygulanmıştır. Bir konu ve kavram

hakkında kişilerin aklına gelen terimleri sıralaması olarak da tanımlanır. Freelisting, yarı yapılandırılmış bir metottur (Sinha, 2003) ve kültürel etkinin içeriğini belirlemede kullanılır(Sinha, 2003). Freelisting ilk olarak 1950’lerde psikologlar tarafından kullanılmıştır (Bousfield ve Barclay, 1950; Gravlee ve ark., 2012). Son 20 yılda freelisting bilişsel antropolojide ve pazarlama, psikoloji, toplum sağlığı ve diğer disiplinlerde genişçaplı bir şekilde kullanılır olmuştur (Gravlee ve ark., 2012).

Freelisting, tabloda görüldüğü gibi kültürel etkinin sayısal olarak ifade edildiği kültürel etki analizinin (cultural domain analyse) ilk aşamasıdır (Puri, 2011; Puri ve Watson, 2010). Bu alanla ilgili analizler ANTHROPAC (Borgatti, 1996b) yazılımı kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 3.1. Kültürel Etki Analizinin Aşamaları

Aşamalar	Yapılandırılmış, Yarı Yapılandırılmış Mülakat Teknikleri
Kültürel Bileşenlerin tanımlanması	Freelisting (Serbest listeleme), Tanımlama
Düzenlerinin keşfedilmesi	Triads, Yığın tasnifleri
Düzenin kurallarının tanımlanması	Eş Karşılaştırmalar, Reyting ve Önceliklendirme analizleri
Ortak değerlerin keşfedilmesi	Ağırlıklı önceliklendirme
Bir grup içi çeşitliliğin keşfedilmesi	Uzlaşma analizi (concensus)
Çeşitliliğin açıklanması	Faktör analizi

Örneğin, etkialanları olan "yenilebilir gıdalar", "şifalı bitkiler", "avlanma kuralları ve teknikleri" ya da "akrabalık", kültürden kültüre oldukça çeşitlilik gösterebilir ve öğeler, çeşitli sebeplerden dolayı dâhil ya da hariç tutulabilir.“Örnek olarak, deneklere “sizin “yenmez” olarak ifade edebileceğiniz ilk nesne nedir?” mahiyetinde sorular sorulmuştur (Puri ve Watson, 2010; Puri, 2011).

Bu çalışmada keçilerden ölçümlerin alındığı bölgede yöre insanına 3 konuda soru sorulmuştur:

3.3. 1. Honamlı keçisinin yediği bitkiler

Bu soru ile keçilerin arazide yediği bitki türlerinin anlaşılması ve ekolojik ilişkileri konusunda bir fikir elde edilmiştir.

Şekil 3.3. Sürü sahipleriyle yapılan freelisting “serbest listeleme” mülakatları

3.3. 2. Yörede eti yenen hayvanlar

Bu amaçla yörenin yerlisi, yaşı 30 ve yukarı olan 30 kişi ve yörede yaşayan ancak dışardan gelen 30 yaş ve altındaki 30 üniversite öğrencisi ile serbest listeleme görüşmeleri yapılmıştır.

3.3. 3. Yörede keçinin et veriminin nasıl anlaşıldığı

Bu soru ile hayvanın morfolojisi ve fenotipi ile ilgili değerlendirmeler açısından önemli olabileceği ve hayvanın özelliklerinin oluşum süreci hakkında bir fikir sağlanabileceği amaçlanmıştır. Geleneksel hayvancılığın klasik hayvancılığa ışık tutup tutamayacağı sorusunun yanıtı açısından da çok önemlidir.

3.4. Honamlı Keçisinin Fenotipik Karakterleri

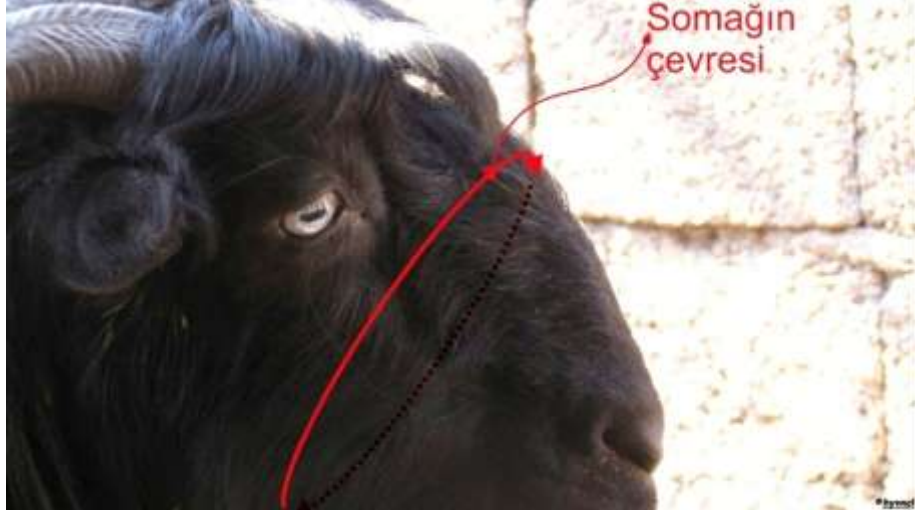
Honamlı keçilerinin fenotipik karakterlerini belirlemek için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi Uygulama ve Araştırma Çiftliği bünyesindeki Honamlı keçi sürüsü ile Antalya İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğine bağlı saf Honamlı keçi sürüleri kullanılmıştır.

Tezin temel sorusu olan, “geleneksel hayvancılık modern hayvancılığa ışık tutar mı” sorusunu ekolojik kültürel ve morfolojik verilerdeki tutarlılığa bakarak cevap aramak amacıyla, özellikle yerel yetiştiricilerin bilhassa üzerinde hassasiyet gösterdiği bazı fenotipik özellikler ölçülmüş (kulak yapısı, göz rengi, vücut örtü rengi, vücut nişaneleri ve baş nişaneleri), bu fenotipik özelliklerin canlı ağırlık, vücut uzunluğu, somak çevrei ile kulak uzunluğu arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve sürüler içerisindeki dağılımları ortaya konmaya çalışılmıştır. Ölçümler 121 baş keçi ile yapılmıştır. Vücut örtü rengi ölçümlerinde beyaz renkli olan 3 hayvan ihmal edilmiştir. Ölçümler temel özellikleri sergileyen yetişkin hayvanlar üzerinde yapılmıştır.

Antalya ili Döşemealtı ilçesindeki 3 farklı saf Honamlı keçi sürüsünden toplam 869 baş anaç hayvandan morfolojik karakterler için veri alınmıştır.

Tez çalışmasında halk arasında sallılık diye bilinen özelliğin en makul ölçüm formu vücut uzunluğu olarak değerlendirilmiştir. Vücut uzunluğu (**Şekil 3.5**); *Caput humerus*’tan *Tuber ichii*’ye olan uzaklıktır (Aritürk, 1983).

Bu çalışmada özgün bir yaklaşım olarak Honamlı keçisinin ayırıcı bir fenotipik özelliği olan bombeli burun yapısı nedeniyle, burun çevresi ölçülümü de yapılmıştır (**Şekil 3.4**).

Şekil 3.4. Somak çevresi ölçümünün şematik olarak görünümü

Aynı zamanda canlı ağırlık, vücut uzunluğu, somak çevresi, kulak uzunluğunun birbirleriyle olan korrelasyon ilişkisi hesaplanmıştır.

Şekil 3. 5. Vücut uzunluğunun ölçülmesi

3.5. İstatistik Analizler:

Gerek hayvan materyalinin (Honamlı keçisi), gerekse bitki materyalinin (Kermes meşesi), morfolojik verileri istatistiki olarak analiz edilmiştir. Yapılan istatistiki değerlendirmelerde tanımlayıcı istatistik, t-testi, ANOVA testi (gruplar arası önem düzeyinin belirlenmesinde Tukey testi) ve pearson korrelasyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizlerde, MINITAB (Minitab, 2011) yazılımından faydalanılmıştır.

Ancak kültürel etkinin belirlenmesi amacıyla freelisting sonuçlarının ortalama öncelik ve frekans arasındaki negatif korrelasyonuna dayanan analizleri ANTHROPAC (Borgatti, 1996a; Borgatti, 1996b) programıyla yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Honamlı Keçisinin Ekolojik Etkileri

Keçilerin otladığı alanlardaki gövdeli ve gövdesiz ağaçlarla ilgili tanımlayıcı istatistik bilgileri Tablo 4.1’de verilmiştir. Yapılan ölçümlere ve istatistik analizlere göre gövdeli ağaçlarda gövde boyu maksimum 230 cm, minimum 97 cm ve ortalama olarak da $178,73 \pm 4,51$ cm olarak bulunmuştur. Gövdeli ağaçlarda yaprak boyu maksimum 39,1 mm, minimum 17,1 mm ve ortalama olarak da $28,27 \pm 0,70$ mm olarak bulunmuştur. Gövdesiz ağaçlarda ise yaprak boyu maksimum 23,8 mm, minimum 15 mm ve ortalama olarak da $18,28 \pm 0,31$ mm olarak bulunmuştur.

Tablo 4.1. Keçilerin otladığı alanlardaki gövdeli ve gövdesiz ağaçlarla ilgili tanımlayıcı istatistik.

Değişken	N	Mean $\bar{x}$	S $\bar{x}$	S	Minimum	Maximum
Toplam ağaç uzunluğu (cm)						
Gövdeli ağaçlar	45	374,6	13,7	92,2	125	700
Gövdesiz ağaçlar	45	99,2	7,11	47,7	60	285
Gövde Uzunluğu (cm)						
Gövdeli ağaçlar	45	178,73	4,51	30,26	97	230
Yaprak Uzunluğu (mm)						
Gövdeli ağaçlar	45	28,27	0,70	4,67	17,10	39,10
Gövdesiz ağaçlar	45	18,28	0,31	2,12	15,00	23,80

Gövdeli ve gövdesiz ağaçların yüksekliği ile ilgili bilgiler Şekil 4.1’de verilmiştir. Toplam boyla ilgili olarak yapılan ölçümlere ve istatistik analizlere göre gövdeli ağaçlarda toplam boy ortalama olarak $374,6 \pm 13,7$ cm; gövdesiz ağaçlarda ise toplam boy ortalama olarak $99,2 \pm 7,11$ cm bulunmuştur.

Şekil 4.1. Gövdeli ve gövdesiz ağaçların yüksekliği

Tablo 4.2. Yaprak uzunluğuna yer ve ağaç tipinin etkisi.

Lokasyon	Mean $\bar{x}$	P
1	24,1 ^a	0.04
2	24,0 ^a	
3	23,9 ^a	
4	23,5 ^a	
5	21,2 ^b	
Ağaç Tipi		
Gövdeli	28,4	0.00
Gövdesiz	18,3	

Şekil 4.2. Gövdeli ve gövdesiz ağaçlarda yaprak boyu

Yapılan araştırmada yaprak uzunluğu hem lokasyona ($P < 0.05$), hem de ağağ tipine ($P < 0.001$) göre farklılık göstermiştir. Ancak toplam boy, ağağ tipine göre farklılık gösterirken ($P < 0.001$), lokasyona göre farklılık göstermemiştir ($P > 0.05$). Sonuğlar, lokasyonun toplam boy için değil, ama yaprak boyu için önemli bir faktör olduğunu göstermektedir (Tablo 4.2 ve Şekil 4.2).

Tablo 4.3. Toplam ağağ uzunluğuna (cm) yer ve ağağ tipinin etkisi.

Lokasyon	Mean $\bar{x}$	P
1	268,0	0.16
2	252,0	
3	242,3	
4	221,2	
5	216,5	
Ağağ Tipi		
Gövdeli	369,7	0.00
Gövdesiz	110,3	

Tablo 4.4. Gövdeli ve gövdesiz ağağ tiplerinde toplam ağağ uzunluğu ile yaprak uzunluğu arasındaki fenotipik korelasyonlar (rP).

Gövdeli ağağlar	r	P
Toplam ağağ uzunluğu ve yaprak uzunluğu	0,35	0.02
Gövde uzunluğu ve yaprak uzunluğu	0,36	0.02
Gövdesiz ağağlar		
Toplam ağağ uzunluğu ve yaprak uzunluğu	0,17	0.26

Aşırı derecede otlanan ve hiç otlanmayan Kermes meşelerinin ortak noktası bir gövdesi belirsiz bir çalı formunda olmalarıyken, ağılların yakınında olan ve kesilmeden otlanan Kermes meşelerinin gövdesi belirginleşmiş bir ağağ formunda olması çok tipiktir (Şekil 4.3).

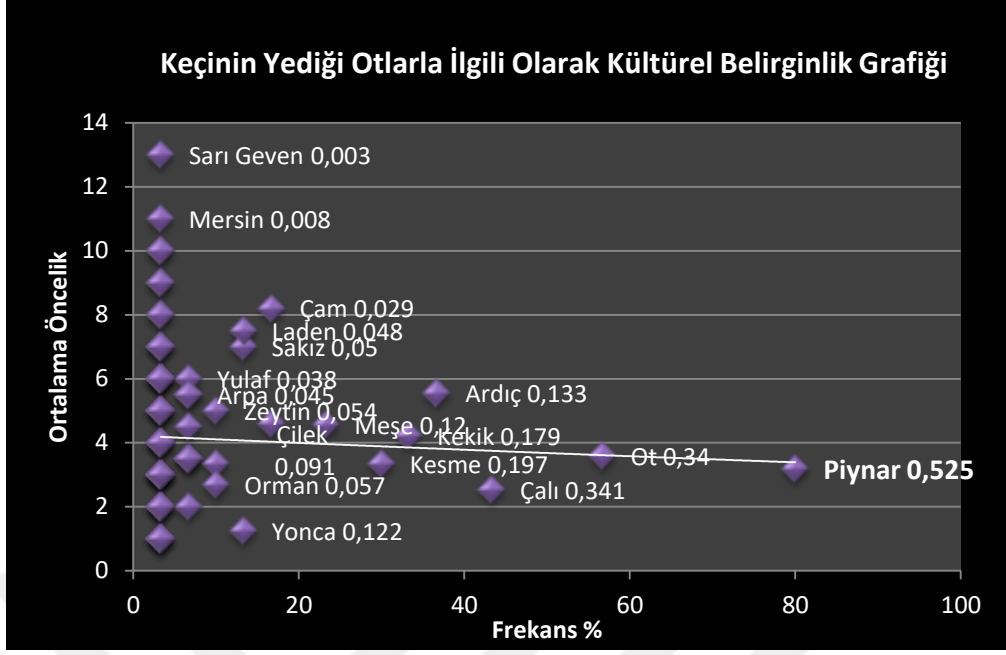

Şekil 4. 3. Ağılım girişinde serbestçe otlanan ancak gövdesinden faydalanılması için kesilmemiş ve bu sayede ağaç formunda olan bir Kermes meşesi

4.2. Honamlı Keçisinin Kültürel Etkileri

Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik anketinin sonuçları Şekil 4.4 ve Tablo 4.5'te verilmiştir. Keçinin yediği bitkiler konusunda kültürel belirginlik açısından açık ara önde bulunan bitki piynardır ve bu da literatürde kabul görmüş ismi olan Kermes Meşesi olan *Quercus coccifera*'ya tekabül etmektedir (Literatürde kabul edilmiş ismi Pırnal meşesi olan *Quercus ilex* değil).

Şekil 4. 4. Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik grafiği

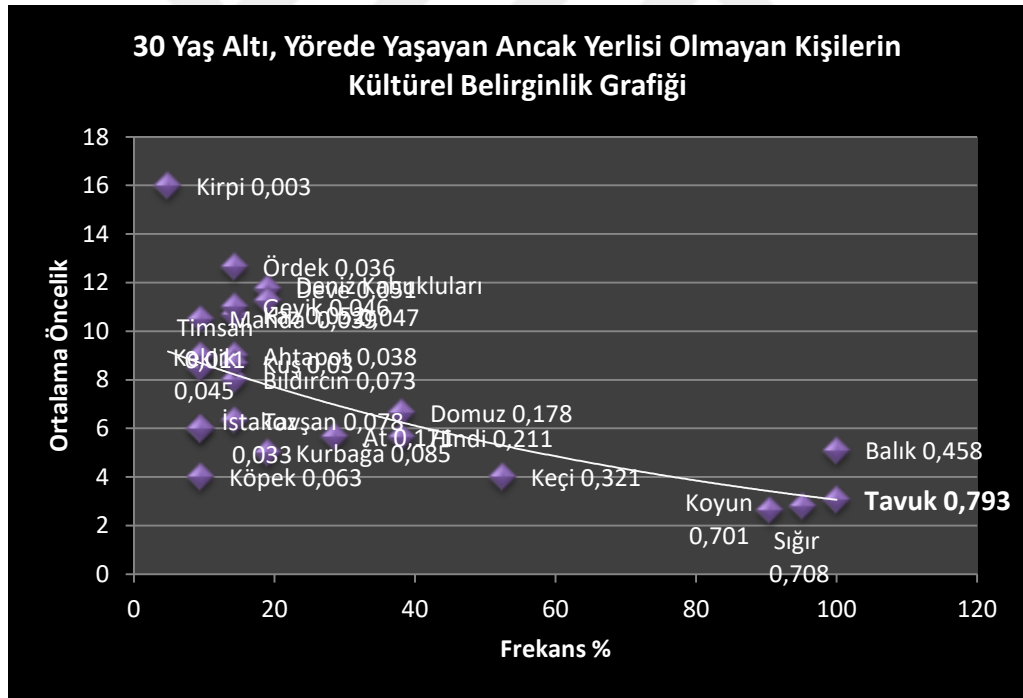
Burada çok fazla deneyimlenmiş detaylı cevap bulunmaktadır ve hem ilk sırada hem de sadece 1 kullanıcı tarafından söylenen (3,3 – 1) nispeten çok fazla öge vardır (Armut, Oğlan telli, Maki, Canı ne isterse ...). Yüksek öncelikli ancak düşük frekanslı olanlar grafikte sol alt köşede uzmanlık belirtmektedirler. Bu çalışmanın bitkilerle ilgili kısmında tüm bitkiler apayrı bir uzmanlığı gerektirdiğinden bilimsel olarak tanımlanmamış, model bitki olarak Kermes meşesi üzerinde durulmuştur.

Tablo 4. 5. Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu

ÖGE	Frekans (%)	Ort. Öncelik	Belirginlik
PİYNAR	80	3,17	0,525
ÇALI	43,3	2,54	0,341
OT	56,7	3,59	0,34
KESME	30	3,33	0,197
KEKİK	33,3	4,2	0,179
ARDIÇ	36,7	5,55	0,133
YONCA	13,3	1,25	0,122
MEŞE	23,3	4,57	0,12
ÇİLEK SANDAL	16,7	4,6	0,091
DİKEN	10	3,33	0,059
ORMAN	10	2,67	0,057
BAŞAK	6,7	3,5	0,055
ZEYTİN	10	5	0,054
KARAMUK	6,7	2	0,053
ANIZ	6,7	3,5	0,052
SAKIZ	13,3	7	0,05
BUĞDAY	6,7	4,5	0,05
LADEN	13,3	7,5	0,048
SÜTLÜ OT	6,7	3,5	0,046
ARPA	6,7	5,5	0,045
YULAF	6,7	6	0,038
ARMUT	3,3	1	0,033
OĞLAN TELLİ	3,3	1	0,033
MAKİ	3,3	1	0,033
CANI NE İSTERSE	3,3	1	0,033
SİRKEN	3,3	2	0,031
ÇAM	16,7	8,2	0,029
SARIYONCA	3,3	2	0,029
BOZ OT	3,3	3	0,029
ÇEKİNDİRİK	3,3	2	0,028
ŞİMŞİR	3,3	3	0,027
ERİK	3,3	2	0,027
YAKAN YONCASI	3,3	3	0,026
ÇÖRDÜK	3,3	4	0,026
DİKEN ANDIZI	3,3	3	0,024
KIRTIL	3,3	3	0,024
AKÇAAĞAÇ	3,3	4	0,023
KÜSPE	3,3	5	0,023
FİĞ SAMANI	3,3	6	0,021
DİŞBUDAK	3,3	5	0,02
ÇAVDAR	3,3	4	0,019
DOMAĞAÇ	3,3	6	0,017
GEVEN 3 ÇEŞİT	3,3	4	0,017
AT NALI	3,3	8	0,015
KATRAN	3,3	5	0,014

Tablo 4. 5. (Devamı) Keçinin yediği bitkilerle ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu

YAYLA ÇAYI	3,3	7	0,013
ÇITIRIĞIN YABANİSİ	3,3	9	0,013
KARAAĞAÇ	3,3	7	0,013
PALAMUT	6,7	5,5	0,012
ÇÖP	3,3	3	0,011
KAVLA	3,3	6	0,01
KARAÇALI	3,3	6	0,01
MERSİN	3,3	11	0,008
SUMAK	3,3	8	0,007
COBAN ÇIRASI	3,3	9	0,007
FUNDA	3,3	5	0,007
TIRFIL	3,3	6	0,006
BOZ KAVLA	3,3	7	0,005
SARI GEVEN	3,3	13	0,003
TESPİH YAPRAK	3,3	10	0,003
KARAÇAM	3,3	10	0,003

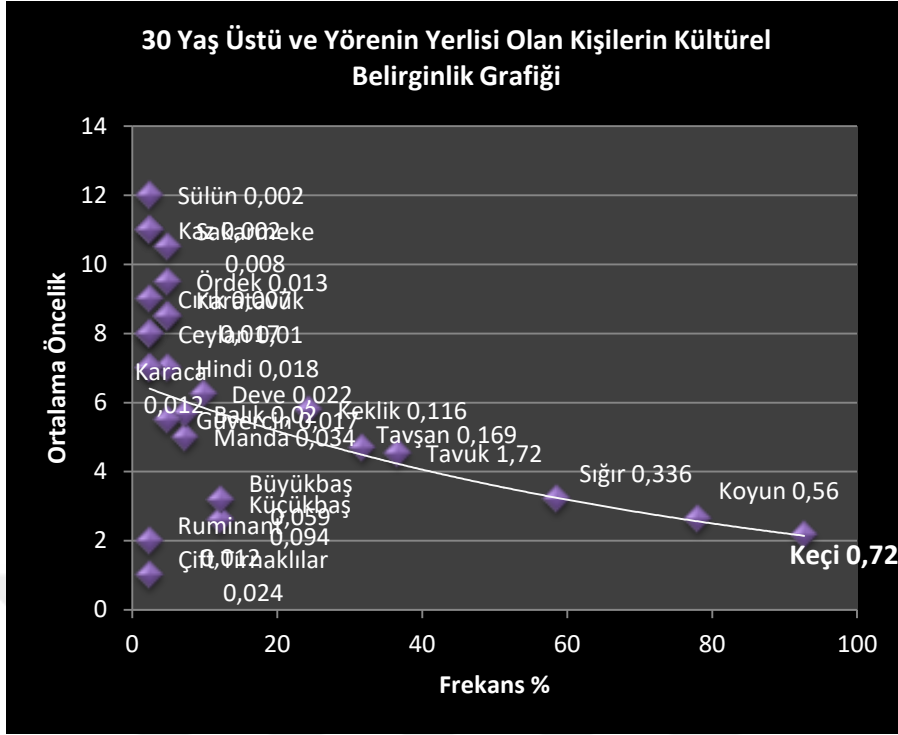

Şekil 4.5. 30 Yaş altı, yörede yaşayan ancak yerlisi olmayan kişilerin kültürel belirginlik grafiği

Yörede yaşayan ancak yörenin yerlisi olmayan 30 yaş altı kişilerin kültürel belirginlik grafiği şekil 4.5’de; tablo olarak ise Tablo 4.6’da verilmiştir. Tavuk en belirgin öğedir.

Tablo 4. 6. Yörede yaşayan ancak yörenin yerlisi olmayan 30 yaş altı insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu

Kategori	Öge	Frekans (%)	Ort. Öncelik	Kültürel Belirginlik
AHTAPOT	Ahtapot	14,3	9	0,038
AT	At	28,6	5,67	0,171
BALIK	Balık	100	5,1	0,458
BILDIRCIN	Bıldırcın	14,3	8	0,073
ÇEKİRGE	Çekirge	9,5	6	0,016
D.	D.			
D. KABUKLULARI	KABUKLULARI	19	11,25	0,047
	D. kabukluları	14,3	11,33	0,042
	Midye	9,5	11,5	0,019
DEVE	Deve	19	11,75	0,051
DOMUZ	Domuz	38,1	6,63	0,178
GEYİK	Geyik	14,3	11	0,046
HİNDİ	Hindi	38,1	5,63	0,211
İSTAKOZ	İstakoz	9,5	6	0,033
KAZ	Kaz	14,3	10,67	0,052
KEÇİ	Keçi	52,4	4	0,314
KEKLİK	Keklik	9,5	8,5	0,045
KİRPİ	Kirpi	4,8	16	0,003
KÖPEK	Köpek	9,5	4	0,063
	KOYUN	90,5	2,63	0,701
KOYUN	Koyun	61,9	3,08	0,454
	Kuzu	42,9	2,78	0,31
KURBAĞA	Kurbağa	19	5	0,085
KUŞ	Kuş	14,3	8,67	0,03
MANDA	Manda	9,5	10,5	0,039
ÖRDEK	Ördek	14,3	12,67	0,036
	SIĞIR	95,2	2,8	0,708
	Angus	4,8	9	0,022
SIĞIR	Dana	61,9	3,23	0,415
	İnek	23,8	3	0,188
	Sığır	23,8	2,6	0,185
TAVŞAN	TAVŞAN	14,3	6,33	0,078
	TAVUK	100	3,05	0,793
TAVUK	Horoz	9,5	4,5	0,067
	Tavuk	100	2,9	0,804
TİMSAH	Timsah	9,5	9	0,011

Şekil 4.6. 30 yaş üstü, yörede yaşayan kişilerin kültürel belirginlik grafiği

Görüldüğü gibi en belirgin unsur keçidir. Grafikte öncelik ve frekans arasında negatif bir korelasyon söz konusudur ve keçi bu hattın en ucunda yer almaktadır. Bölgede avcılık etkin olduğundan çeşitli av hayvanları da listede kendisine yer bulmuştur.

Grafiğin sağ alt köşesi kültürel olarak en önemli öğeleri sunsa da sol alt köşesi uzmanlık belirten en incelikli yanıtları göstermektedir. Bu bölgedeki öğeler önceliği yüksek fakat frekansı düşük öğelerdir. Gerçekten de Kıl keçisi, Kara keçi, Gıcık sığır ve Manda yerli hayvan ırklarını ve türlerini ifade eder ve bunların Manda hariç tümü de bölgeye hastır. Gıcık sığır ise bölgede zaman zaman hala rastlanan Yerli Kara sığır ırkını ifade etmektedir.

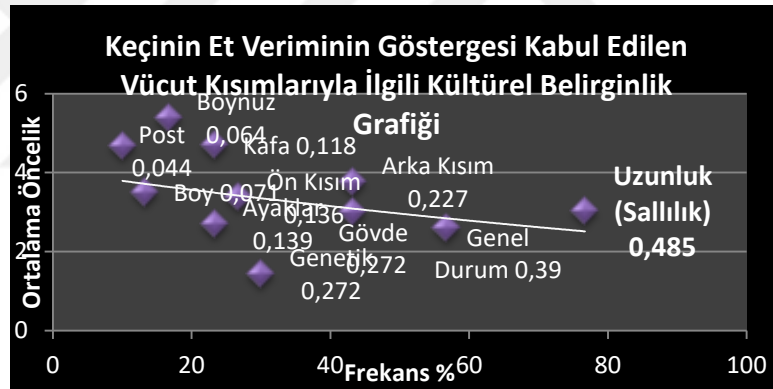
Tablo 4.7. Yörede yaşayan ve yörenin yerlisi olan 30 yaş üstü insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu.

Kategori	Öge	Frekans (%)	Ort. Öncelik	Kültürel Belirginlik
BALIK	Balık	7,3	5,67	0,02
BILDIRCIN	Bıldırcın	4,9	8,5	0,017
BOZLAK	Bozlak	2,4	8	0,01
BÜYÜKBAŞ	Büyükbaş	12,2	3,2	0,059
CEYLAN	Ceylan	2,4	8	0,01
Ç.TIRNAKLILAR	Çift tırnaklılar	2,4	1	0,024
CIRIK	Cırık	2,4	9	0,007
DEVE	Deve	9,8	6,25	0,022
GÜVERCİN	Güvercin	4,9	5,5	0,017
HİNDİ	Hindi	4,9	7	0,018
KARACA	Karaca	2,4	7	0,012
KARATAVUK	KARATAVUK	4,9	8,5	0,017
	Cukka	2,4	10	0,004
	Karatavuk	2,4	7	0,012
KAZ	Kaz	2,4	11	0,002
	KEÇİ	92,7	2,18	0,72
	Çebiş	4,9	3,5	0,029
	Erkeç	7,3	3,67	0,028
	Geyik	9,8	5,75	0,051
	Honamlı	14,6	1,83	0,123
KEÇİ	Kara Davar	2,4	2	0,018
	Keçi	63,4	1,69	0,522
	Kıl Keçisi	22	1,11	0,213
	Kırık Keçi	4,9	5	0,024
	Kocakulak Keçi	2,4	3	0,008
	Oğlak	9,8	3,75	0,058
KEKLİK	Keklik	24,4	5,8	0,116
	KOYUN	78	2,63	0,56
	İvesi	4,9	8,5	0,016
KOYUN	Koyun	70,7	2,21	0,539
	Kuzu	14,6	4,17	0,079
	Mandak	2,4	7	0,01
	Merinos	2,4	5	0,005
	KÜÇÜKBAŞ	12,2	2,6	0,094
KÜÇÜKBAŞ	Davar	9,8	2,5	0,079
	Küçükbaş	4,9	2,5	0,034
KUŞ	Kuş Eti	2,4	7	0,006
MANDA	Manda	7,3	5	0,034
	ÖRDEK	4,9	9,5	0,013
ÖRDEK	Ördek	2,4	10	0,004
	Yaban Ördeği	2,4	9	0,008
RUMINANT	Geviş Getirenler	2,4	2	0,012
SAKARMEKE	Sakarkus	4,9	10,5	0,008

Tablo 4.7. (Devamı) Yörede yaşayan ve yörenin yerlisi olan 30 yaş üstü insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik tablosu.

	SIĞIR	58,5	3,21	0,336
SIĞIR	Dana	14,6	2,5	0,099
	Gıcık Sığır	2,4	3	0,018
	İnek	19,5	3,25	0,131
	Kısır Dana	2,4	1	0,024
	Sığır	26,8	4	0,108
SU TAVUĞU	Su Tavuğu	2,4	11	0,004
SÜLÜN	Sülün	2,4	12	0,002
TAVŞAN	Tavşan	31,7	4,69	0,169
	TAVUK	36,6	4,53	0,172
TAVUK	Horoz	2,4	5	0,005
	Tavuk	36,6	4,47	0,177

Teke yöresinin 30 yaş üstü yerel insanlarında yaban hayvanları, yerli evcil hayvanlar ve keçi çok daha belirgin durumdadır.

Şekil 4.7. Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik grafiği

Keçinin etli oluşuyla ilgili olarak en çok hayvanın vücut uzunluğuyla ilgili olan öğeler dikkati çeker ve bunların içinde de en çok verilen cevap sallılık şeklindeki hayvanın sırtının özellikle arka kısmının uzunluğudur. Yörede, halk arasındaki söylemlerde Honamlı keçisinin en çok et veriminden övgüyle söz edilir. Bu konuda da, Honamlı keçisi yetiştiricileri ve keçi eti tüketenler arasında konuya karşı geleneksel ve detaylı bir yaklaşımın olduğundan söz edilebilir. Gerçekten de yörede keçi eti özellikle Antalyanın Serik ilçesi çevresinde sucuk ve pehleadı verilen tuzlanıp kurutulmuş karkas şeklinde de tüketilir.

Tablo 4.8. Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik tablosu

Kategori	Öge	Frekans (%)	Ortalama Öncelik	Belirginlik
	ARKA KISIM	43,3	3,77	0,227
	Arka Butları	3,3	1	0,033
	Arka Genişliği	3,3	5	0,007
	Kuyruğu	13,3	4,25	0,067
ARKA KISIM (ARKA AYAKLAR)	Kuyruk Altı	6,7	4,5	0,026
	Kuyruk Üstü	6,7	2	0,053
	Kuyruk Uzunluğu	6,7	4,5	0,026
	Kuyruk Yanı	3,3	2	0,027
	Meme Sağlığı	3,3	7	0,011
	Memelerin normal oluşu	3,3	5	0,007
	Memesi	3,3	5	0,014
	AYAKLAR	23,3	2,71	0,139
	Ayak Bileği	3,3	2	0,025
	Ayak Kalınlığı	3,3	3	0,026
AYAKLAR	Ayakları	6,7	3,5	0,029
	Ayaklılığı	3,3	3	0,02
	Bacak iriliği	3,3	2	0,022
	Bacakları	3,3	2	0,017
	BOY	13,3	3,5	0,071
	Boyu	3,3	1	0,033
BOY	Boyun uzunluğu	3,3	3	0,02
	Önünün yüksekliği	3,3	5	0,007
	Posu	3,3	2	0,025
	Yüksekliği	3,3	5	0,011
	BOYNUZ	16,7	5,4	0,064
	Boynuz batması	3,3	6	0,015
	Boynuz tipi	3,3	2	0,027
BOYNUZ	Boynuzların inceliği (kalem)	3,3	9	0,004
	Boynuzlarının geniş oluşu	3,3	4	0,013
	Boynuzu	6,7	5	0,028

Tablo 4.8. (Devamı) Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik tablosu

	GENEL DURUM	56,7	2,59	0,39
	Arızası	3,3	3	0,017
	Azalılığı	3,3	3	0,017
	Canlılığı	3,3	2	0,025
	Cinsiyeti	3,3	1	0,033
	Durumu	3,3	5	0,007
	Görüntüsü	6,7	3	0,031
GENEL DURUM	Gösterişliliği	6,7	1	0,067
	Güzelliği	6,7	1,5	0,063
	Heryeri	3,3	1	0,033
	İyiliği	3,3	1	0,033
	Kendisi	3,3	2	0,017
	Sağlığı	10	5,67	0,039
	Tipi	6,7	1,5	0,063
	Verimi	3,3	1	0,033
	Yakışıklılığı	3,3	3	0,026
	Yaşı	6,7	2	0,047
	GENETİK	30	1,44	0,272
	Anası	3,3	1	0,033
	Babası	3,3	2	0,03
	GENETİK	Cinsi	13,3	1,25
Honamlı oluşu		3,3	2	0,027
İrki		6,7	2	0,057
Sülalesi		6,7	2	0,056
Yapısı		6,7	1,5	0,062
GÖVDE	43,3	3	0,272	
GÖVDE	Ağırlığı	6,7	3	0,025
	Bedeni	6,7	1,5	0,058
	Büyüklüğü	3,3	1	0,033
	Etilik	6,7	2,5	0,042
	Genişliği	3,3	4	0,017
	Gövdesi	3,3	4	0,008
	İrilik	3,3	4	0,022
	Karınlılığı	3,3	9	0,004
	Kemik yapısı	10	4,67	0,059
	Kilosu	6,7	2	0,054

Tablo 4.8. (Devamı) Keçinin et veriminin göstergesi kabul edilen vücut kısımlarıyla ilgili kültürel belirginlik tablosu

	KAFA	23,3	4,71	0,118
	Burun yapısı	13,3	4,75	0,072
KAFA	Dudak kalınlığı	3,3	9	0,004
	Gözü çakır olacak	6,7	7,5	0,012
	Kafası	6,7	4	0,035
	Kulakları	3,3	2	0,025
	ÖN KISIM	26,7	3,38	0,136
	Boynu	3,3	3	0,011
	Döşü	6,7	2	0,05
	Gerdanı	3,3	4	0,008
ÖN KISIM	Göğsü	3,3	2	0,025
	Göğüs yapısı	3,3	3	0,011
	Göğüsleri	3,3	7	0,011
	Küreği	3,3	2	0,028
	Ön küreği	3,3	4	0,017
	POST	10	4,67	0,044
POST	Kılların Uzunluğu	3,3	3	0,011
	Rengi	3,3	4	0,022
	Sakarı	3,3	7	0,011
	UZUNLUK	76,7	3,04	0,485
	Bel kemiği	3,3	4	0,013
	Bel kemiğinin uzunluğu	3,3	1	0,033
	Beli	33,3	2,7	0,202
	Beli yargın olacak	3,3	3	0,017
	Belinin etliliği	3,3	1	0,033
UZUNLUK	Çift kirişli oluşu?	3,3	3	0,02
	Eğe fazlalığı	3,3	4	0,019
	Kafadan kuyruğa uzunluğu	3,3	8	0,007
	Sallılık	6,7	5	0,037
	Sırt kemikleri	3,3	1	0,033
	Sırtı	3,3	2	0,022
	Uzunluğu	16,7	4	0,09

Önceliği düşük de olsa verilen yanıtlar arasında kafa detayları da dikkat çekmektedir. Öncelikle Honamlı Keçininin ayırıcı dış bükey kafa şekli gayet iyi bilinmektedir ve adına Tahra Baş denmektedir.

Hayvanın vücut örtü rengi konusunda yapılandırılmamış görüşmeler sırasında gök (kırçıl – gri) renkli hayvanların daha verimli oldukları belirtilmiştir.

4.3. Honamlı Keçisinin Fenotipik Karakterleri

Honamlı keçisinin morfolojik özelliklerine göre canlı ağırlık ve bazı vücut özelliklerinin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 4.9'da; göz rengi, kulak yapısı, vücut örtü rengi ve nişaneler arasındaki farkın önem kontrolü ise Tablo 4.10'da verilmiştir. Bu özelliklerden sadece kulak yapısı kulak uzunluğu yönünden kısa, orta ve uzun olarak sınıflandırılan keçiler arasında bulunan fark istatistiki açıdan önemli bulunmuştur ($p < 0.001$).

Ergin Honamlı keçilerinde canlı ağırlık, vücut uzunluğu, somak çevresi ve kulak uzunluğu arasındaki fenotipik korelasyonlar Tablo 4.11'de verilmiştir. Özellikle canlı ağırlık ile vücut uzunluğu arasında yüksek düzeyli pozitif korelasyon tespit edilmiştir. Ayrıca canlı ağırlık ile somak çevresi arasında da orta düzeyde pozitif korelasyonlar bulunmuştur.

Tablo 4.9. Honamlı keçisinin canlı ağırlık ve bazı morfolojik vücut özelliklerinin tanımlayıcı istatistikleri ($\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$)

Özellikler	n	Canlı Ağırlık (kg)	Vücut Uzunluğu (cm)	Somak Çevresi (cm)	Kulak uzunluğu (cm)	
Göz rengi	Mavi	89	58,5 ± 0,93	76,5 ± 0,53	38,4 ± 0,29	15,2 ± 0,58
	Kahverengi	32	58,4 ± 1,48	76,8 ± 1,11	37,3 ± 0,40	15,4 ± 0,99
Kulak Yapısı	Kısa (Kürük)	37	57,1 ± 1,42	75,3 ± 0,90	38,1 ± 0,42	8,8 ± 0,27
	Orta (Doğuş)	44	59,0 ± 1,34	77,4 ± 0,78	38,6 ± 0,42	14,7 ± 0,24
	Uzun (Yabır)	40	59,1 ± 1,36	77,0 ± 0,85	37,7 ± 0,42	21,8 ± 0,65
Vücut Örtü Rengi	Siyah	74	58,0 ± 0,99	76,5 ± 0,63	38,3 ± 0,30	15,2 ± 0,65
	Beyaz	3	47,2 ± 3,40	69,8 ± 2,59	35,3 ± 1,01	9,0 ± 2,50
	Yaban	7	58,4 ± 4,70	74,2 ± 2,11	37,0 ± 0,81	20,0 ± 2,42
	Gök	7	56,8 ± 2,33	77,4 ± 1,80	38,5 ± 1,05	15,5 ± 1,48
	Siyah-Gök	30	61,0 ± 1,47	77,9 ± 0,90	38,1 ± 0,53	14,8 ± 0,87
Vücut Nişanesi	Alaca	10	58,2 ± 2,93	78,8 ± 1,88	38,4 ± 0,78	16,3 ± 1,27
	Ester	35	60,7 ± 1,52	75,0 ± 0,88	37,9 ± 0,45	15,7 ± 1,02
	Alaca-Ester	3	66,6 ± 5,55	75,6 ± 2,73	36,5 ± 1,26	11,3 ± 2,03
	Yok	73	57,1 ± 0,97	77,2 ± 0,62	38,3 ± 0,32	15,1 ± 0,64
Yüz nişanesi	Sakar	60	58,4 ± 1,09	77,1 ± 0,66	38,0 ± 0,34	15,8 ± 0,68
	Yanal	18	59,4 ± 1,95	77,2 ± 1,02	38,8 ± 0,60	13,8 ± 1,33
	Sakar-Yanal	20	56,9 ± 1,69	75,4 ± 1,11	38,6 ± 0,67	15,4 ± 1,02
	Yok	23	59,2 ± 2,24	75,9 ± 1,45	37,4 ± 0,53	14,8 ± 1,37

Tablo 4.10. Honamlı keçi ırkında göz rengi, kulak yapısı, vücut örtü rengi ve nişaneler arasındaki farkın önem kontrolü (±)

Özellikler	n	Canlı Ağırlık (kg)	Vücut uzunluğu (cm)	Somak çevresi (cm)	Kulak uzunluğu (cm)	
Göz rengi	Mavi	89	58,9 ± 8,28	76,7 ± 0,56	38,5 ± 0,28	15,2 ± 0,58
	Kahverengi	32	58,7 ± 8,73	77,2 ± 0,97	37,4 ± 0,48	16,0 ± 0,99
Kulak Yapısı	Kısa (Kürük)	37	57,6 ± 1,45	75,2 ± 1,41	37,6 ± 0,73	8,5 ± 0,47^c
	Orta (Doğuş)	44	59,4 ± 1,31	76,9 ± 1,32	38,3 ± 0,68	14,3 ± 0,44^b
	Uzun (Yabır)	40	59,1 ± 1,36	76,9 ± 1,36	37,3 ± 0,70	21,2 ± 0,45^a
Vücut Örtü Rengi	Siyah	74	60,3 ± 1,73	76,4 ± 1,06	38,1 ± 0,55	15,0 ± 0,35
	Yaban (BOZ)	7	60,0 ± 3,50	74,6 ± 2,18	38,0 ± 1,12	15,8 ± 0,72
	Gök	7	59,9 ± 3,72	16,4 ± 2,29	38,2 ± 1,19	13,4 ± 0,76
	Siyah-Gök	30	63,3 ± 2,04	77,9 ± 1,29	37,6 ± 0,66	14,5 ± 0,43
Vücut Nişanesi	Alaca	10	58,3 ± 3,06	78,2 ± 1,90	38,6 ± 0,98	15,4 ± 0,63
	Ester	35	60,4 ± 1,76	74,6 ± 1,09	37,9 ± 0,56	15,1 ± 0,36
	Alaca-Ester	3	67,3 ± 5,12	75,4 ± 3,16	36,1 ± 1,64	13,3 ± 1,05
	Yok	73	57,6 ± 1,42	77,0 ± 0,88	38,3 ± 0,46	14,9 ± 0,29
Yüz nişanesi	Sakar	60	60,5 ± 1,91	76,5 ± 1,19	37,3 ± 0,61	14,8 ± 0,39
	Yanal	18	61,0 ± 2,76	77,4 ± 1,70	38,4 ± 0,88	14,6 ± 0,57
	Sakar-Yanal	20	58,4 ± 2,48	74,9 ± 1,56	38,0 ± 0,80	14,8 ± 0,52
	Yok	23	63,6 ± 2,52	76,5 ± 1,56	37,2 ± 0,80	14,5 ± 0,52

a, b, c: Farklı harf taşıyan ortalamalar arasındaki fark önemlidir P < 0.001.

Tablo 4.11. Ergin Honamlı keçilerinde canlı ağırlık, vücut uzunluğu, somak çevresi ve kulak uzunluğu arasındaki fenotipik korelasyonlar.

Özellikler	Canlı Ağırlık	Vücut Uzunluğu	Somak Çevresi	Kulak uzunluğu
Canlı Ağırlık	1,00			
Vücut Uzunluğu	0,629	1,00		
Somak Çevresi	0,360	0,370	1,00	
Kulak uzunluğu	0,056	0,074	-0,021	1,00

Tablo 4. 12. Honamlı keçi ırkında en fazla görülen bazıvücut örtü rengi dağılımı (frekans)

	Siyah	Gök	Ala	Ak	Boz (Kula)	Toplam
Sürü 1	142	57	35	29	39	302
Sürü 2	93	34	25	19	14	185
Sürü 3	178	71	45	43	45	382
	413	162	105	91	98	869

Antalya ili Döşemealtı ilçesi'ndeki 3 farklı Honamlı keçi sürüsünde tespit edilen bazı vücut örtü renklerinin dağılım sonuçları Tablo 4.12'de verilmiştir. Honamlı keçilerinde göz rengi kahverengi ve mavi olmak üzere iki çeşittir (Şekil 4.8). Mavi gözlü hayvanlara “çakır”ya da “ıldır”denilmektedir.

Şekil 4.8. Honamlı Keçilerinin yöre insanı tarafından göz rengine göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi

Honamlı keçi ırkında göz rengi ve kulak tiplerinin dağılımı Tablo 4.13'te verilmiştir. İncelenen 869 baş Honamlı keçisinin 202 baş kahverengi gözlü ve 667 baş ise mavi (çakır) gözlü olduğu görülmüştür. Sürülerde ortalama % 25'i kahverengi gözlü ve % 75'i mavi (çakır) gözlü olduğu söylenebilir.

Tablo 4. 13. Honamlı keçi ırkında göz rengi ve kulak tiplerinin dağılımı

	GÖZ RENGİ			KULAK YAPISI			
	Kahve	Çakır (Mavi-beyaz)	Toplam	Yabır (Uzun)	Doğuş (Orta)	Çomuk- Kürük (Kısa)	Toplam
Sürü 1	89	213	302	95	110	97	302
Sürü 2	28	157	185	49	84	52	185
Sürü 3	85	297	382	70	213	99	382
Ortalama	202	667	869	214	407	248	869

Honamlı keçilerinde kulak boyu yöre insanı tarafından geleneksel olarak üç boya ayrılarak isimlendirilmiştir. En küçük boydaki kulaklar “kürük”, daha uzun ortanca kulaklar “doğuş”, daha da uzun olup aşağı doğru sallananlar ise “yabır” (yaba ya da yaprak anlamında) olarak isimlendirilmektedirler.

Şekil 4.9. Honamlı keçilerinin yöre insanı tarafından kulak boylarına göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi

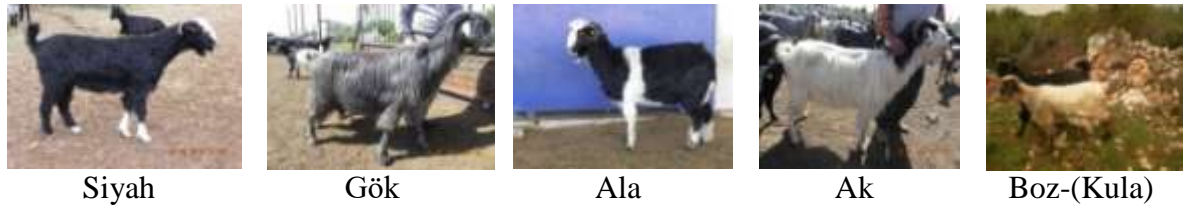
Baştaki nişaneler başlıca üç tip üzerinden isimlendirilir. Yanaklarında kıl keçileri için tipik olan sarımsı sürmeleri olanlarına “yanal” (al yanak anlamında), aynı sürmeleri Togenburg keçilerinde olduğu gibi beyaz olanlarına ger ve iki boynuz arasında beyaz lekesi olanlarına da sakar denilmektedir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Honamlı keçilerinin yöre insanı tarafından baş nişanelerine göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi

Honamlı keçilerindeki vücut örtü rengi ve nişaneler de yerel yetiştiriciler tarafından özellikle ele alınan ve isimlendirilen fenotipik unsurlardan bir tanesidir. Yabanıl tipte olan, ya da bir başka deyişle yaban keçisi renginde olan kahverengi hayvanlara “boz”, grimsi kırçılı renkte olan hayvanlara “gök”, beyaz olanlara “ak” ve siyah olanlara da “siyah” denmektedir. Parçalı olanlar “ala”, iki renkli olanlar da iki renk söylenerek kodlanmaktadır (Şekil 4.11).

Şekil 4. 11. Honamlı Keçilerinin yöre insanı tarafından vücut örtü rengine göre sınıflandırılarak isimlendirilmesi

Honamlı keçileri yetiştirildikleri yörede ve özellikle de Antalya civarında taşıdıkları fenotipik özellikler üzerinden 3 isimle kodlanarak isimlendirilmektedirler. Örneğin gök-sakar-kürük dendiğinde, küçük kulaklı, mavimsi gri kırçıl vücut örtü renginde ve alnında beyaz lekesi olan keçi anlaşılmaktadır. Yani keçiler kulak boyu, vücut örtü rengi ve baştaki nişaneler üzerinden kodlanarak isimlendirilmektedirler.

5. TARTIŞMA

5.1. Honamlı Keçisinin Ekolojik Etkileri

Gövdelilerin gövde boyunda standart hatanın küçük çıkması (4,51 cm), gövde boylarının birbirine oldukça yakın olduğunu gösterir. Bunun da Honamlı keçilerinin çalılama (browsing) davranışlarının belirli bir etkisinden kaynaklandığı söylenebilir ve önemli bir veri olarak kabul edilebilir. Gövdeli ağaçlarda toplam boy ve gövde boyu ile yaprak boyu arasında ilişki var iken, gövdesiz ağaçlarda bu ilişki kaybolmaktadır. Gövde uzunluğunda bu korelasyonun daha fazla olması, gövdenin yaprakları yükselterek otlanmasını engellemesinden kaynaklanıyor olabilir (Tablo 4.4).

Quercus calliprinos türünde inceltme ve budama yükseklikte %25 gövde kalınlığında %40 etkili bulunmuştur (Perevolotsky ve Haimov, 1992). Gövde yüksekliği açısından bu bulgular, bizim çalışmamızla son derece uyumludur. Yapılacak olan daha kapsamlı çalışmalarda Kermes meşelerinde de gövde kalınlıklarının ölçülmesi faydalı olabilir.

Quercus türlerindeki uzama stratejisinin yapraklarının çoğunu herbivorlardan uzak tutmak amaçlı olduğu belirtilmiştir (Perevolotsky ve Haimov, 1992). Bu da gövdeliklerin hem yaprak boyu, hem de gövde boyu bulgularımızla gayet uyumludur. Kesilmeden otlanan kermes meşeleri yükselme stratejileriyle otlanmamış iri yapraklar üretebilme fırsatını elde edebilmektedirler.

Otlanmayan yapraklar sürekli yenilenmek zorunda olmadığından daha iri olabilmektedirler.

Isparta'daki Davraz Dağı'nda yaprak boyu, eni ve sapı otlatılan alanlarda önemli azalmalar göstermiştir (Babalık ve Fakir2007; Tolunay ve ark., 2014). Ancak bizim ölçümlerimizde otlanan gövdelilerde yaprak boyunun daha fazla olması, kesilmeden otlanarak gövdesi üzerinde boylanabilen ağaçların, otlanmamış yapraklar üretme fırsatı bulabilmesinden kaynaklanmaktadır. Yaprak boyunun gövdelilerde daha fazla olması, Kermes Meşesinin budanmaya ve otlanmaya karşı büyüme

stratejisinden kaynaklanmaktadır. Otlanan ağaçlar uzadığından (Perevolotsky ve Haimov, 1992) sonunda otlanmayan daha fazla büyüme fırsatı bulabilen yapraklar üretebilirler. Ancak yaprak sayısı bakımından keçi otlamasının lehine bir sonuç çıkabilir ve bunun için biyokütle analizleri yapılmalıdır.

Yapraklarda azot ve lignin yağışla beraber artmaktadır (Castro-Diez ve ark., 1997). Bu otlatmaya karşı otlatmanın azaldığı dönemde savunma mekanizması olabilir. Herbivor böceklerle de yaprakların tanen içeriği arasında ilişki bulunmaktadır (Forkner ve ark., 2004). Bu keçiler ve Kermes Meşesi yapraklarının tanen içeriği açısından da ele alınabilir. Yapraklardaki kuru madde oranı nisan ve temmuz arasında artarken, ağustos ve eylül arasında artış olmaz (Tolunay ve ark. 2014). Yaprak yoğunluğu ve birim kütlesi arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Yapraklarda iklime bağlı morfolojik değişim olmaz ancak N, lignin, selüloz, hemiselüloz yağışa bağlı olarak artma eğilimi gösterir (Castro-Diez ve ark., 1997). Diğer çalışmalarda bu değerlerin de otlanan gövdeliler ve çalı tipindeki meşeler arasında karşılaştırılması son derece faydalı olacaktır.

Gövdeli ağaçlarda toplam boy ve gövde boyu ile yaprak boyu arasında ilişki var iken, gövdesiz ağaçlarda bu ilişki kaybolmaktadır. Bunun sebepleri çok çeşitli olabilir. Gövdesiz ağaçlar sürekli yeni yaprakların çıkmasından, büyük yaprakların keçiler tarafından yenip küçüklerin geride kalmasından olabilir.

Kesilmeden ve insan tarafından tahrib edilmeden sadece otlanarak değerlendirilen ağaçlar ile ilgili çalışmalar başka ağaç türleri ve yaban keçisi ve geyikler gibi yabani ruminantlar da dahil edilerek başta diğer keçi ırklarıyla ve diğer çiftlik hayvanlarıyla da yapılmalıdır (Tolunay ve ark., 2014).

Örneğin kemirgenler bitkilerin besin depolarını içeren rizomoid dokularına, (Turchin ve Batzli,2001), geyikler ise iletim demetlerini içeren kambiyuma zarar vermektedir (Loomis ve Ogden,1975). Tavşanlar kambiyuma çepeçevre zarar vermektedir (Ring Barking) ki bu bitkinin besin madde akışını tümüyle kesmektedir (Holtmeier, 2012). Bunlar keçilerin trajedik olarak sunulan taze sürgünleri yemesinden çok daha vahim etkilerdir.

Bu noktada Kermes meşesinin tahtasının ve kabuklarının çok sert olması ve aşırı otlandığında ya da otlamadığında yanlara da dal vermesi; bitkinin kendisini koruma stratejisi olarak düşünülebilir ve tersine aşırı otlatma koşullarında da bitkinin tolerans limitleri ölçülmelidir. Bu taşıma kapasitesinin belirlenmesi açısından da son derece faydalı verilerin elde edilmesini sağlayabilir.

Sığırcılık en masum hayvancılık dalı olarak sunulmasına karşın, özellikle entansif süt sığırcılığında çalı tipi bitkilere hiç tahammül edilmemekte ve bu alanlar sürülerek yoncalıklara dönüştürülmektedir.

Beyaz renkli sütçü Avrupa orjinli keçi ırkları, yakın zamanlarda bir alternatif olarak yöre insanına sunulmuştur. Ancak yapılan görüşmelere göre bu keçiler hem fazla dolaşmadıklarından, hem de yüksek verimli olduklarından vejetasyona yerli keçilerden daha lokalizeve daha çok zarar vermektedirler. Yöredeki yetiştiricilerle yapılan görüşmelerde bu keçiler yöre halkı tarafından: “İki Saanen bir ineğin yediğini yer, bir ineğin verdiği vermez” şeklinde tanımlanmıştır. Yapılan çalışmalarda kıl keçisinin çalılama (browsing) davranışını Saanen keçilerinden daha fazla yaptıkları ve honamlı keçilerinin de bu davranışı sabah ve öğlen arası daha fazla sergiledikleri belirlenmiştir (Akbaş ve ark., 2017).

Bu noktada keçi ırkları arasındaki fark konusunda ayrı bir parantez açılması gerekmektedir. Konuyla ilgili olarak yetiştiricilerle yapılan yapılandırılmamış görüşmelerde; Halep ve Nubya keçileri gibi konkav (dış bükey) somaklı olan Honamlı keçilerinin çene yapılarından dolayı çalıları daha az kemirdiği söylene gelmektedir. Hatta bu yüzden yöredeki bazı yetiştiriciler meşelik vejetasyondan daha iyi faydalanabilmek için safkan Honamlı keçileri yerine Honamlı ve kıl keçilerinin melezlerini tercih etmektedirler. Konunun açıklığa kavuşturulabilmesi için gerekli araştırmaların yapılması gerekmektedir.

İsrail'deki yoğun ve otlatılmamış meşeliklerin bitki çeşitliliği otlatılan açık alanlardan daha düşüktür (Perevolotsky ve Seligman, 1998). Bitki dominasyonu açısından, otlanmamış alanlarda yabancı ve zararlı olan dominant otların etkin olmasıdır (Tavşanoğlu, 2009). Bu da bitki çeşitliliğini dominant bitkilerin lehine

olumsuz yönde etkilemektedir. Meşeliklerde de otlanmış ve otlanmamış alanların bitki çeşitliliği açısından karşılaştırılması gerekmektedir.

Aslında bir ağacın kesilmeden otlanması üzerindeki olumlu etkiler, ekolojik bir prensip olarak Intermediate disturbance hypotesis³ açısından değerlendirilmelidir. Keçi otlatmanın bitki morfolojisine olduğu gibi dominasyonu engelleyerek bitki çeşitliliğine de olumlu etkileri hakkında daha fazla araştırma yapılmalıdır.

Taşıma kapasitesinin ve optimum yoğunluk hesaplarının da yapılması gerekir. Irklar arası farklılık ve yoğunluk analiz edilmelidir. Taşıma kapasitesiyle birlikte keçi davranışı ve bitki morfolojisi arasındaki tutarlılık açısından gövde yüksekliğinin çalılama davranışı açısından sağladığı ipucu davranış gözlemleriyle sınanmalıdır.

Keçinin girdiği alanda vejetasyonla arasındaki tek etkileşim kemirme ve otlamanın kendisi ile de sınırlı değildir. Keçinin girdiği alana bıraktığı gübre de toprak yapısı açısından son derece önemlidir. Otlanan ve otlanmayan alanlarda bu açıdan da daha fazla araştırma yapılmalıdır.

5.2. Honamlı Keçisinin Kültürel Etkileri

Tanımlamalar yapılırken öncelikle dikkat edilmesi gereken husus, yerel isimlerin yöreden yöreye farklılık gösterebileceğidir. Örneğin çok yakın başka dağlık yörelerin çevresinde erkek gibi yerel terimler anlamca farklılık gösterebilmektedir. Erkek bazı başka yörelerde damızlık teke anlamına gelirken çalışma bölgesinde kısırlaştırılmış teke anlamı taşımaktadır.

Kültürel etki alanı analizi'nin (Cultural Domain Analyse - CDA) diğer aşamalarındaki analizler de yapılmalıdır, bu çalışmalara başlı başına CDA analizlerinin diğer aşamaları olan yığın tasnifi (pilesorts) analizi ve diğerleri de eklenmelidir. Serbest listeleme, öğeler arası benzerliği anlamak için en iyi yol değildir (Sinha, 2003), ancak bunun için benzerlik matrisi (similarity matrix)

---

³Intermediate disturbance hypotesis (Connell, 1978), tür çeşitliliğinin, orta düzeydeki rahatsızlık seviyelerinde, maksimize edildiğini öngörmektedir (Schultz ve ark., 2011)

yapılabilir. Ardışık serbest listeleme (Successive Free Listing - Multiple Free Lists) analizleri de yapılabilir (Ryan ve ark., 2000). Aslında bu sorulara keçi etinin nasıl değerlendirildiği ve keçi etiyle yapılan yemekler de eklenebilir. Böylece yöresel genotip ve yöresel lezzet ilişkisi de ortaya konabilir.

Yapılan diğer çalışmalarda yaşlıların öğeleri birbirine daha denk çıkmıştır ve yaşlılarda öğeler daha benzersizdir (Schrauf ve Sanchez, 2010). Quinlan (2005), kırsalda serbest listeleme verisi toplamakta zorlanmıştır çünkü insanlar sürekli çevrelerinden hatırlatma ve katkı istemiştir. Kağıt kalemle katılımcıların kendilerinin uyguladığı freelist anketleri biraz daha üretken bulunmuştur (Gravlee ve ark., 2012). Yetiştiriciler tarafından belirtilen gök renkli hayvanlar mutlaka değerlendirilmelidir.

Şehir insanı ve yerel insanların sıraladığı öğeler bütüncül olarak karşılaştırılacak olunursa; şehirli insanların kendi hayatlarında olmayan ve Türkiye kültüründe tüketimi olmayan, sadece bildikleri (egzotik) öğeleri düşük belirginlikle de olsa sıraladığı görülmektedir (Timsah, Domuz, Kurbağa, Çekirge, Köpek, At gibi).

Herşeyden önce şehir insanı için balığın kültürel belirginliği yereldeki insanlar için keçinin belirginliğinden daha fazladır. Bunun tek sebebinin tavuğun fiyatı olduğunu söylemek biraz kolaycılık olacaktır. Aslında tavuk eti yerel insanların tüketiminde de epeyce yer tutmaktadır ve hatta birinci sıradadır. Şehir insanının seri tüketim gereksinimini Türkiye’de üretimle karşılayabilen tek alan modern tavukçuluktur. Beyaz et toplamda şehir insanı için daha ön plandadır.

Şehir insanının diğer ön plana çıkan özelliği su ürünlerinin çok daha belirgin oluşudur. En fazla öge su ürünlerindedir. Bunda Antalya’nın sahil kenti olması da bir etken olabilir. Kaldı ki, balık ve tavuğun frekansı da yapılan analizlere göre aynıdır (%100). Av etleri ise çok daha düşük önemdedir.

Yörede yaşayan ve yörenin yerlisi olan 30 yaş üstü insanların eti yenen hayvanlarla ilgili olarak kültürel belirginlik test sonuçları Şekil 4.6 ve Tablo 4.7’de verilmiştir. Günümüz tüketim alışkanlıkları etkisinde keçi maalesef sadece etinin

yendiği bilinen bir hayvan noktasındadır. Bir küçükbaş hayvan olarak koyunun da gerisine düşmüştür. Kaldı ki, koyun kuzu ile birlikte iki öge ile temsil edilmektedir ve bu durum türler bazında düzenlendiğinde aradaki fark daha da artacaktır. Bunda Anadolu'nun toplamda koyun hâkimiyetinde bozkır ekosisteminin çoğunlukta olduğu bir coğrafya olmasının etkisi olabilir. Kuzu eti kültürü hala koyun etinin de önünde önemini korumaktadır.

Dikkati çeken bir diğer husus daha vardır ki, yerelde en çok öge keçiyi ifade etmek için kullanılmıştır ve alfabetik sıraya göre: Çebiç, Erkeç, Geyik, Honamlı, Kara Davar, Keçi, Kıl Keçisi, Kırık Keçi, Kocakulak Keçi ve Oğlak şeklindedir. Ayrıca geyik de bölgede yaban keçisini ifade etmektedir. Keçinin yörede çok fazla kelimeyle ifade edilmesi karmaşık bir yaklaşımın göstergesidir ve tersine domuzun da İngilizcede benzer şekilde farklı kullanım alanları temelinde birçok eş anlamı bulunmaktadır (Oxford, 2018). Örneğin yerelde domuzun adının hiç geçmemesinden yerel insanların alışkanlıklarına daha bağlı, şehir insanlarının daha açık olduğu çıkarımını da yapabiliriz ki hindi buna tipik bir örnektir, yereldeki insanlar tarafından çok daha az söylenmiştir. Ancak yine de Tablo 4.6 ve Şekil 4.5'te şehir insanının eğilimleri hakkında önemli ipuçları içermektedir.

5.3. Honamlı Keçisinin Fenotipik Karakterleri

Yerli hayvan ırklarında genel olarak tüm fenotipik özellikler açısından her zaman bir varyasyon bulunmaktadır (FAO, 2012). Honamlı Keçilerinin büyüme performanslarında da sürüler arasında dikkate değer bir varyasyon vardır (Elmaz ve ark., 2012). Benzer durum geleneksel bir ırk olduğundan Kıl keçileri için de geçerlidir (Elmazve ark., 2016a).

Ayrıca Honamlı keçilerinde “eğe” olarak tabir edilen kaburga kemiklerinin fazla olduğu düşünülür ancak yapılan çalışmalarda bunun doğru olmadığı bildirilmiştir. Aslında halk arasındaki bu eğe fazlalığı varsayımı da büyük olasılıkla hayvanın vücut uzunluğunun fazla olup son kaburganın daha geride olmasından kaynaklanan bir yanılsamadır. Honamlı ve kıl keçilerinde kaburga (*costae*) sayısı 13

çift olarak belirlenmiştir. Honamlı keçilerinde kaburgaların(*costae*) corpus'larının kıl keçilerine oranla oldukça enli olduğu görülmüştür (Elmazve ark., 2016b). Honamlı keçilerinin daha uzun ve iri olan gövdelerinde daha iri ve enli olan kaburga kemiklerinin böyle bir yanılığa sebep olması kuvvetle muhtemeldir.

Honamlı keçilerinin tanımlayıcı ve karakteristik olan fenotipik özelliklerinden olan somak çevresi, canlı ağırlık ile vücut uzunluğunda olduğu kadar dikkati çekecek yükseklikte bir korelasyon göstermemiştir. Ancak teke sayısı yetersiz olsa da somak çevresi korelasyonu keçilerden fazla çıkmıştır. Tekelerdeki somak kalınlığını sağlayan Os nasale'nin kıvrımı daha belirgindir (Elmazve ark., 2016b) ve 67 adet tekede yapılan somak çevresi ve canlı ağırlık arasındaki korelasyon çok daha yüksek bulunmuştur (0,61). Bu konuda ırk ve cinsiyet farklılıklarının da hesaba katıldığı daha detaylı analizler yapılmalıdır.

Yapılan ölçümler sonucunda her ne kadar istatistiki olarak önemli çıkmasa da halk arasında "gök" olarak tabir edilen gri renkli hayvanların canlı ağırlıkları ve ikizlik oranları üzerinde dikkatle durulmalıdır. Gök renkli hayvanlardaki canlı ağırlık ve ikizlik oranları üzerinde bu hayvanlar gerekirse saf yetiştirilerek ve kontrol çiftleştirmeleri yapılarak daha detaylı araştırmalar yapılmalıdır. Yetiştiriciler arasında da gök renkli hayvanlar üzerinde özellikle durulmaktadır.

Dağılım tablosunda da dikkat çekici oranlar söz konusudur. Göz renginin ve kulak boyunun 1:2:1 dağılımına uygunluğunun daha da detaylı analizlerle test edilmesi gerekmektedir. Honamlı keçisine benzer bombeli somak yapısına sahip olan keçi ırklarının hemen hemen tümü uzun kulaklıdır. Hatta et verim yönlü olan ve aynı baş yapısındaki Boer Keçilerinin ırk standartlarında kısa kulaklılık ve mavi gözlülük arzu edilmemektedir (Malan, 2000). Ancak bulgulara göre toplam 869 başlık Honamlı keçisi sürülerinde mavi gözlülük ve kısa – orta kulaklılık sayısal olarak kahverengi gözlü ve uzun kulaklı hayvanlardan çok daha yüksek sayılardadır. Honamlı Keçilerinde mavi göz ile kısa (kürük, çomuk) ve orta (doğuş) uzunluktaki kulakların ırkın orijinalliği açısından ırk standardı olarak kayda geçmesi tartışılıp değerlendirilip, araştırmaların bu yönde arttırılması gerekmektedir. Öte yandan bu konuda petlerle ilgili yapılan bazı çalışmalarda köpeklerde vücut ağırlığı arttıkça

kulakların büyük ve sarkık olma olasılığının daha fazla olduğu ortaya konmuştur (Heffner, 1983).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Keçinin vejetasyonu yenilediği, ağaçları budayıp çalılıkları ormana dönüştürdüğü ve en çok yediği bitkinin de Kermes meşesi (*Quercus coccifera*) olduğu yapılan serbest listeleme görüşmeleriyle, bitkilerin ölçümleriyle ve literatürlerle uyumlu ve tutarlı bulunmuştur. Orman ve arazi amenajman planlamalarında bu durumun göz önünde bulundurulması son derece önem kazanmaktadır. Kermes meşelerinden elde edilen ölçüm sonuçlarından anlaşılmaktadır ki taşıma kapasitesi ve optimum yoğunluk gözardı edildiğinde bile kesilmeden otlanan gövdeli meşeler hem boy, hem de yaprak boyu açısından gövdesizlerden daha yüksek verilere sahiptir. Olguyu sadece otlatma olarak değil de orman köylüsünün orman faaliyetlerinin toplamı olarak optimum etkileşim için hangi faaliyetin desteklenip hangilerinin engellenmesi gerektiği noktasında ele aldığımızda, meşeler üzerinde dal kırmanın ve ağaç kesmenin asıl engellenmesi gereken faaliyet olduğu görülmektedir. Bu noktada keçilerin otlatılmaları üzerinde engeller kaldırılırken, sürü sahiplerinin meşeleri kesip dal kırmaları da kesinlikle yasaklanmalıdır ve engellenmelidir. Çalışma sırasında gövdeli meşelerde gövde boyu ve toplam boy ayrı ayrı ölçülmüştür. Yaprak boyu ile en büyük korrelasyon da gövdelilerin gövde boyu arasında bulunmuştur. Gövdeli ağaçlarda toplam boy ve gövde boyu ile yaprak boyu arasında ilişki var iken, gövdesiz ağaçlarda bu ilişki kaybolmaktadır. Bu da Kermes meşesinin büyüme stratejisiyle ilgilidir ve gövdelilerin gövde boyu da keçilerin browsing “çalılama” davranışıyla yapraklara ulaşabilme yüksekliği ile ilgili fikir edinmemizi sağlayabilir. Yapılan ölçümlerde Honamlı keçilerinin otlatıldığı gövdeli meşelerin gövde boyları 190 cm kadar bulunmuştur. Bu noktada yeni kurulacak olan fidanlıklarda eğer alana keçiler girecekse gövde boylarının en az 2 metre civarında olması son derece faydalı olacaktır. Yöredeki sürü sahipleri için dal kesmenin engellenmesinde olduğu gibi, hayvanlara yem verilmesi zorunluluğu getirilmesi; hem vejetasyon üzerindeki baskıyı azaltacak, hem de hayvanların verim düzeylerini arttıracaktır.

Aslında bir ağacın kesilmeden otlanması üzerindeki olumlu etkiler, ekolojik bir prensip olarak Intermediate disturbance hypothesis⁴ açısından değerlendirilmelidir. Keçi otlatmanın bitki morfolojisine olduğu gibi dominasyonu engelleyerek bitki çeşitliliğine de olumlu etkileri hakkında daha fazla araştırma yapılmalıdır.

Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonuçları bize fikir sağlayabilecek düzeyde olması açısından önemlidir. Yörenin yerlisi olan ve olmayan insanların et tercihleri açısından şehirde tavuk ve kırsalda keçi çok tipik bir ayrımdır. Yörenin yerlisi olmayan genç insanlar açısından balıkla birlikte beyaz et ön plandayken, yerel insanlarda keçi ile birlikte detaylanmış yerel öğeler oldukça tipiktir. Buna yerli evcil hayvanlar ve yerel av hayvanları dahildir. Şehir insanının diğer ön plana çıkan özelliği, su ürünlerinin çok daha belirgin oluşudur. En fazla öge su ürünlerindedir. Bunda Antalya'nın sahil kenti olması da bir etken olabilir. Kaldı ki balık ve tavuğun frekansı da aynı çıkmıştır.

Bu tez çalışmasının morfolojik ayağında Teke Yöresi'ndeki geleneksel hayvancılık ile yapılan ölçümler arasındaki tutarlılık üzerinde durulmuştur. Yerel yetiştiriciler arasındaki en önemli tutarlılık unsuru yerel yetiştiricilerin "sallılık" olarak nitelediği özelliktir ki, bu değer vücut uzunluğu olarak yapılan ölçümler sonucunda canlı ağırlıkla arasında diğer fenotipik özelliklere göre en yüksek korelasyonu vermiştir. Verim dışı bir fenotipik özellik olmasına rağmen kulak uzunlukları da analiz edilmiştir. Kulak uzunluklarına yöresel olarak verilen isimler arasındaki uzunluk farklılıkları istatistiki olarak önemli çıkmıştır. Ancak kulak uzunluğu ile canlı ağırlık arasındaki korrelasyon bu çalışmada önemsizdir ve bu konuda yorum yapmak oldukça zordur. Honamlı keçilerinde mavi (çakır) göz renginin kahverengi göz rengine oranı 3:4 civarında çıkmıştır. Yapılan ölçümler sonucunda her ne kadar istatistiki olarak önemli çıkmasa da halk arasında "gök" olarak tabir edilen gri renkli hayvanların canlı ağırlıkları ve ikizlik oranları üzerinde dikkatle durulmalıdır. Gök renkli hayvanlardaki canlı ağırlık ve ikizlik oranları üzerinde bu hayvanlar gerekirse saf yetiştirilerek ve kontrol çiftleştirmeleri yapılarak daha detaylı araştırmalar yapılmalıdır.

---

⁴Intermediate disturbance hypothesis (Connell, 1978), tür çeşitliliğinin, orta düzeydeki rahatsızlık seviyelerinde, maksimize edildiğini öngörmektedir (Schultz, 2011).

Yapılan tez çalışmasında Honamlı Keçisinin biyokültürel bir çeşitlilik unsuru olduğu ekolojik, kültürel ve morfolojik verileri ve bu verilerin tutarlılığı üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. Teke yöresinde kuşaktan kuşağa aktarılan Geleneksel Ekolojik Bilgi, yöre hayvancılığının gelişimi açısından ele alınmıştır.

Elde edilen bilgiler, Honamlı keçisine ait yeni özellikler olarak, literatürde yerini alacak ve diğer özelliklerle ilişkilendirilecektir.

7. KAYNAKLAR

1. **Ağaoğlu ÖK, Ertuğrul O (2012).** Assessment of genetic diversity, genetic relationship and bottleneck using microsatellites in some native Turkish goat breeds. *Small Rumin Res*, **105**, 53–60.
2. **Akbaş A A, Elmaz Ö, Saatci M (2017).** Comparative investigation of some behavior traits of Honamlı, Hair, and Saanen goats in a Mediterranean maquis area. *Turk J Vet Anim Sci*, **41(6)**, 705-712.
3. **Akten S, Akten M (2014).** *Doğal Kaynak Yönetimi İçin Sürdürülebilir İndikatörler ve İlkeler*. II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu “Akdeniz ormanlarının geleceği: Sürdürülebilir toplum ve çevre”. 22-24 Ekim 2014, Isparta/Türkiye, s: 404.
4. **Arıtürk E (1983).** *Genel Zootekni*. Ankara: Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları No: 395.
5. **Babalık A A, Fakir H (2007).** Davraz Dağı Kozağacı Yaylasında (Isparta) Keçi Otlatmasının Bazı Çalı Türlerinin Yaprak Morfolojisi Üzerindeki Etkileri. *Turk J For*, **Seri: A, (2)**, 1–8.
6. **Baines G, Hviding E (1992).** *Traditional environmental knowledge from the marovo area of the Solomon Islands*, In: Johnson, M. (Eds), *Capturing Traditional Environmental Knowledge: Dene Cultural Institute and the International Development Research Centre*. Ottawa, Canada, p: 83–103.
7. **Batu S (1951).** *Türkiye keçi ırkları ve keçi yetiştirme bilgisi*. AÜ Basımevi. Ankara.
8. **Berkeş F (1999).** *SACRED ECOLOGY Traditional Ecological Knowledge and Resourge Management*. PA /US: Taylor & Francis, p: 5–8.
9. **Bonta M (2008).** ‘Valorizing the relationships between people and birds: Experiences and lessons from Honduras’. *Ornitologia Neotropical*, **vol 19 (Supplement)**, 595–604.
10. **Borgatti S P (1996a).** *ANTHROPAC 4.0*. Natick, MA: Analytic Technologies. (the sorftware)
11. **Borgatti S P (1996b).** *ANTHROPAC 4.0. User's Guide*. Natick, MA: Analytic Technologies. (the manual)
12. **Borgatti S P (1998).** *Elicitation techniques for cultural domain analysis*. In: Schensul J, LeCompte M. (Eds), *Enhanced Ethnographic Methods*. Walnut Creek, CA Altimi.ra Press, **Vol. 3**, 115–151.

13. **Bousfield W A, Barclay W D (1950).** The Relationship Between Order and Frequency of Occurrence of Restricted Associative Responses. *J Exp Psychol*, **40(5)**, 643–647.
14. **Bulut Z, Kurar E, Ozsensoy Y, Altunok V, Nizamlioglu M (2016).** Genetic Diversity of Eight Domestic Goat Populations Raised in Turkey. *Biomed Res Int*, **2016**, 1–6.
15. **Caputa M (1979).** Temperature Gradients in the Nasal Cavity of the Rabbit. *J Therm Biol*. **4(4)**, 283–286.
16. **Carlo–Joglar T, García–Quijano C (2008).** Assessing Ecosystem and Cultural Impacts of the Green Iguana (*Iguana iguana*) Invasion in the San Juan Bay Estuary (SJBE) in Puerto Rico. *San Juan, PR: San Juan Bay Estuary Consortium*, 42.
17. **Castro-Diez P, Villar-Salvador P, Pérez-Rontomé C, Maestro-Martínez M, Montserrat-Martí G (1997).** Leaf Morphology and Leaf Chemical Composition in Three Quercus (*Fagaceae*) Species Along a Rainfall Gradient in NE Spain. *Trees*, **11(3)**, 127–134.
18. **Cocks M (2006).** Biocultural diversity: moving beyond the realm of ‘indigenous’ and ‘local’ people. *Human Ecology*, **34(2)**, p: 185–200.
19. **Connell J (1978).** Diversity in tropical rainforests and coral reefs. *Science* **199**, 1302–1310.
20. **Council of Europe (1996).** The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy. *CoE/UNEP/ECNC*, Strasbourg.
21. **Crawley M J (1983).** Herbivory: The Dynamics of Animal–Plant Interactions. *Stud Ecol. Vol. 11*. Berkeley (CA): Uni-versity of California Press.
22. **De Cupere B, Frémondeau D, Kaptijn E, Marinova E, Poblome J, Vandam R, Van Neer W (2017).** Subsistence economy and land use strategies in the Burdur province (SW Anatolia) from prehistory to the Byzantine period. *Quat Int*, **436**, 4–17.
23. **Derocher A E (2007).** The World of the Polar Bear, by Norbert Rosing. *Arc*, **60(1)**, 92–93.
24. **Elmaz Ö, Çolak M, Akbaş A A, Ağaoğlu Ö K, Saatçı M (2016a).** The Determination of Some Morphological Traits and Phenotypic Correlations of Turkish Hair Goat (Kıl Keçisi) Breed Reared in Extensive Conditions in Turkey. *Eura J Vet Sci*, **32(2)**, 94 – 100.

25. **Elmaz Ö, Saatçı M, Akbaş A A, Ağaoğlu R, Taşçı F, Özgel Ö, Karakurum E (2016b)**. Honamlı keçi ırkının üreme, süt verimi, karkas özelliklerinin belirlenmesi ve bu ırkın anatomik özelliklerinin osteolojik yönden Kıl keçisiyle karşılaştırılması. Proje sonuç raporu, 2016, (TÜBİTAK, proje no: 112R031).
26. **Elmaz Ö, Saatçı M, Dağ B, Aktaş A H, Ata A, Gülay M Ş, Mamak N, Gök B (2012)**. Some Descriptive Characteristics of a New Goat Breed Called Honamlı in Turkey. *Trop Anim Health Prod*, **44(8)**, 1913–1920.
27. **FAO (2012)**. *Phenotypic characterization of animal genetic resources. FAO Animal Production and Health Guidelines*. Rome, FaoPublication No. 11, 1–158.
28. **Flamant J C, Portugal A V, Costa J P, Nunes A F, Boyazoglu J (eds) (1995)**. *Animal Production and Rural Tourism in Mediterranean Regions*. Wageningen, Wageningen Press, EAAP Publication no. 74,
29. **Forkner R E, Marquis R J, Lill J T (2004)**. Feeny Revisited: Condensed Tannins as Anti Herbivore Defences in Leaf-Chewing Herbivore Communities of Quercus. *Ecol Entomol*, **29(2)**, 174–187.
30. **Frey R, Volodin I, Volodina E (2007)**. A Nose That Roars: Anatomical Specializations and Behavioural Features of Rutting Male Saiga. *J Anat*, **211(6)**, 717–736.
31. **Gaillard J M (2007)**. Are Moose Only a Large Deer?: Some Life History Considerations. *Alces*, **43**, 1–11.
32. **Gandini G C, Villa E (2003)**. Analysis of the Cultural Value of Local Livestock Breeds: A Methodology. *J Anim Breed Genet*, **120 (1)**, 1–11.
33. **Gökbulak F (1997)**. Otlatmanın Otlak Ekosistemi için Önemi. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University (JFFIU)*, **47(1-2-3-4)**, 57–62.
34. **Gravlee C C, Bernard H R, Maxwell C R, Jacobsohn A (2012)**. Mode Effects in Free List Elicitation: Comparing Oral, Written, and Web Based Data Collection. *Soc Sci Comput Rev*, **31(1)**, 119–132.
35. **Gündoğdu E (2002)**. Isparta Çevresindeki Bazı Korunan Alanlarda Orman Kuşları Üzerine Gözlemler. *Turk J For*, **1**, 83–100.
36. **Hays T (1982)**. Utilitarian/Adaptationist Explanations of Folk Biological Classification: Some Cautionary Notes. *J Ethnobiol*, **2(1)**, 89–94.
37. **Hebert J, Lust A, Fuller A, Maloney S K, Mitchell D, Mitchell G (2008)**. Thermoregulation in Pronghorn Antelope (*Antilocapra Americana*, Ord) in Winter. *J Exp Biol*, **211(5)**, 749–756.

38. **Heffner H E (1983).** Hearing in Large and Small Dogs: Absolute Thresholds and Size of The Tympanic Membrane. *Behavioral Neuroscience*, **97(2)**, p: 310–318.
39. **Heitschmidt R K, Stuth J W (1991).** *Grazing Management an Ecological Perspective*. Portland/Oreg, Timber Press, 1–264.
40. **Henley N M (1969).** A Psychological Study of the Semantics of Animal Terms. *J Verbal Learning Verbal Behav*, **8(2)**, 176–184.
41. **Hoffman E, Spitzer M L (1985).** Entitlements, rights, and fairness: An experimental examination of subjects' concepts of distributive justice. *J Legal Stud*, **14(2)**, 259-297.
42. **Holtmeier F K (2012).** Impact of Wild Herbivorous Mammals and Birds on the Altitudinal and Northern Treeline Ecotones. *Landscape Online*, **30**, 1–28.
43. **Hunn E (1982).** The Utilitarian Factor in Folk Biological Classification. *Am Anthropol*, **84(4)**, 830–847.
44. **Johannes R E (Ed) (1989).** *Traditional Ecological Knowledge: A Collection of Essays*, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, IUCN (World Conservation Union) Publication Services, 1–77.
45. **Johnsen H K, Mercer J B (1986).** Regulation of Nasal Heat Exchange in Reindeer. *Rangifer*, **6(2)**, 363–364.
46. **Keck T, Lindemann J (2010).** Numerical Simulation and Nasal Air-Conditioning. *GMS Curr Top Otorhinolaryngol Head Neck Surg*, **9**, 1–19.
47. **Khamas W A H, Ghoshal N G (1982).** Histomorphologic Studies of The Nasal Cavity of Sheep (*Ovis Aries*) and its Significance in Temperature Regulation of the Brain. *Cells Tissues Organs*, **113(4)**, 340–351.
48. **Kroeber A, Kluckhohn C (1952).** *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. Papers of the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, U.S.A, The Harvard University Printing Office, vol. 47, no 1, 1–217.
49. **Kul C B, Bilgen N, Lenstra J A, Agaoglu O K, Akyuz B, Ertugrul O (2015).** Y-Chromosomal Variation of Local Goat Breeds of Turkey Close To the Domestication Centre. *J Anim Breed Genet*, **132(6)**, 449–453.
50. **Le'vi-Strauss C (1987).** *Race et Histoire*. UNESCO, Paris.
51. **Loomis F D, Ogden R (1975).** Control of White-Tailed Deer in Field and Orchard. *Great Plains Wildlife Damage Control Workshop Proceedings*. **197**, 51–62.

52. **Lopez-Bote C J (1998)**. Sustained Utilization of the Iberian Pig Breed. *Meat Sci*, **49**, 17–27.
53. **Lust A, Fuller A, Maloney S K, Mitchell D, Mitchell G (2007)**. Thermoregulation in Pronghorn Antelope (*Antilocapra Americana* Ord) in the Summer. *J Exp Bio*, **210(14)**, 2444–2452.
54. **Maijala K, Cherekaev A V, Devillard J M, Reklewski Z, Rognoni G, Sion D L, Steane D E (1984)**. Conservation of Animal Genetic Resources in Europe. Final Report For An EAAP Working Party. *Livest Prod Sci* **11**, 3–22.
55. **Malan S W (2000)**. The improved Boer goat. *Small Rumin Res.* **36(2)**, 165–170.
56. **Mıhlıandız N, Şahin M (2015)**. Burdur Yöresi Halk Oyunlarının İncelenmesi. *İnt J Sci Cult Sport*, **3**, 666–677.
57. **Minitab (2011)**. Minitab For Windows Version Release 16, *Minitab Inc*.
58. **Mlynski G (2000)**. Strömung und Konditionierung der Atemluft. *Laryngol Rhinol Otol*, **79(11)**, p: 636–638.
59. **Moller H, Berkes F, Lyver P O B, Kislalioglu M (2004)**. Combining Science and Traditional Ecological Knowledge: Monitoring Populations for Co-Management. *Ecol Soc*, **9(3)**.
60. **Morand-Fehr P, Rubino R, Boyazoglu J, Le Jaouen J (1998)**. *Reflexions Sur L’histoire, La Situation Actuelle Et L’evolution Des Produits Animaux*. In: Flamant, J. C.; Gabin~ a, D.; Espejo Dı’az, M. (eds) Basis of the Quality of Typical Mediterranean Animal Products. EAAP Publication no. 90. Wageningen, Wageningen Press, p: 17–29.
61. **Navarro T, Alados C L, Cabezudo B (2006)**. Changes in Plant Functional Types in Response to Goat and Sheep Grazing in Two Semi-Arid Shrublands of SE Spain. *J Arid Environ*, **64(2)**, p: 298–322.
62. **Nelson D P, Warburton N M, Prideaux G J (2017)**. The Anterior Nasal Region in the Red Kangaroo (*Macropus Rufus*) Suggests Adaptation for Thermoregulation and Water Conservation. *J Zool*, **303(4)**, p: 301–310.
63. **Neyişçi T (1989)**. Beşkonak Saf Servi (*Cupressus Sempervirens*L.) Ormanında Ekolojik Araştırmalar. *Ormancılık Araştırma Enstitüsü yayınları*, Teknik Rapor, **43**, 49–76.
64. **Neyişçi T (2002)**. Maki Bitki Örtüsü Tipi Günümüz Ormancılığının Asli Orman Tipidir. *Orman ve Av*, **1**, 9–14.

65. **Ostermann O P (1998)**. The Need for Management of Nature Conservation Sites Designated Under Natura 2000. *J. Appl. Ecol.*, **35**, 968–973.
66. **Oxford Dictionaries (2018)**. pig|Synonyms of pig by Oxford Dictionaries The saurus. <https://en.oxforddictionaries.com/thesaurus/pig> (Erişim Tarihi 19 Kasım 2018).
67. **Patronek G J, Waters D J, Glickman L T (1997)**. Comparative longevity of pet dogs and humans: implications for gerontology research. *The Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, **52(3)**, 171–178.
68. **Perevolotsky A, Haimov Y (1992)**. The effect of thinning and goat browsing on the structure and development of Mediterranean woodland in Israel. *For Ecol Manage*, **49**, 61–74.
69. **Perevolotsky A, Landau S, Kababia D, Ungar E D (1998)**. Diet selection in dairy goats grazing woody Mediterranean rangeland. *Appl Anim Behav Sci*, **57(1-2)**, 117–131.
70. **Perevolotsky A, Seligman N A G (1998)**. Role of grazing in Mediterranean rangeland ecosystems. *Biosci*, **Vol. 48, No. 12**, 1007–1017.
71. **Puri R K (2011)**. *Documenting local environmental knowledge and change*. In: Puri R K, Watson C W (Eds). *Conducting Research in Conservation, Documenting Local Environmental Knowledge and Change*. Kent University. Routledge, London & New York, p: 146–170.
72. **Puri R K, Watson C W (2010)**. *Conducting Research in Conservation, Documenting Local Environmental Knowledge and Change*. Kent University. Routledge, London & New York, p: 1–376.
73. **Quinlan M (2005)**. Considerations for collecting freelists in the field: examples from ethobotany. *Field Methods*, **17(3)**, 219–234.
74. **Resmi Gazete (2015)**.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151117-13-1.pdf>
75. **Romney AK, Dandrade RG (1964)**. Cognitive Aspects of English Kin Terms. *Am Anthropol*, **66 (3, Part 2)**, 146–170.
76. **Ryan G W, Nolan J M, Yoder P S (2000)**. Successive Free Listing: Using Multiple Free Lists to Generate Explanatory Models. *Field Methods*, **12(2)**, 83–107.
77. **Saatcı M, Elmaz Ö (2017)**. Honamlı, Newly Registered Special Goat Breed of Turkey (Pp: 131-146). In: Simões J., Gutiérrez C. (eds) *Sustainable Goat Production in Adverse Environments: Volume II*. Springer, Cham

78. **Saatci M, Elmaz Ö, Çolak M, Akbaş A A, Korkmaz Ağaoğlu Ö, Sarı M (2016).** *A Glance on the Sociodemographic Life of Extensive Goat Breeders in West Mediterranean Region of Turkey.* Book Of Abstracts Of 12Th International Conference On Goats “Icg 2016”. Arber Professional Congress Services. 25 – 30 September p. 64. Antalya, Turkey.
79. **Schrauf R W, Sanchez J (2008).** Using Freelisting to Identify, Assess, and Characterize Age Differences in Shared Cultural Domains. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*, **63(6)**, 385–393.
80. **Schrauf R W, Sanchez J (2010).** Age effects and sample size in free listing. *Field Methods*, **22(1)**, 70–87.
81. **Schultz N L, Morgan J W, Lunt I D (2011).** Effects of Grazing Exclusion on Plant Species Richness and Phytomass Accumulation Vary Across a Regional Productivity Gradient. *J Veg Sci*, **22(1)**, 130–142.
82. **Sinha R (2003).** Beyond Cardsorting: Free-Listing Methods to Explore User Categorizations. *En: Boxes & Arrows*, December, (2007). <http://boxesandarrows.com/beyond-cardsorting-free-listing-methods-to-explore-user-categorizations/> (Erişim Tarihi 16.10.2018)
83. **Smith J J, Borgatti S P (1997).** Saliency Counts-And So Does Accuracy: Correcting and Updating a Measure For Free-List-Item Saliency. *J ling anthropol*, **7**, 208–209.
84. **Smith JJ (1993).** Using ANTHROPAC 3.5 and a Spreadsheet to Compute a Freelist Saliency Index. *Cultural Anthropology Methodology Newsletter*, **5(3)**, 1–3.
85. **TAGEM(2009).** Türkiye Evcil Hayvan Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu. Ankara/Türkiye, s: 82–83.
86. **Tanyıldız A (1990).** *Orta Asya'dan Gedikli Köyü'ne Honamlı Yörükleri.* Isparta
87. **Tavşanoğlu Ç (2009).** Köprülü Kanyon Milli Parkı'nda (Antalya) Bulunan Bazı Maki Türlerinin Gelişme Formu Üzerinde Keçi Otlamasının Etkisi. *Ekoloji*, **18–72**, 74–80.
88. **Tennant JP, MacLeod N (2014).** Snout Shape in Extant Ruminants. *PLoS ONE*, **9(11)**, e112035.
89. **Tolunay A, Adıyaman E, Akyol A, İnce D, Türkoğlu T, Ayhan V (2014).** An Investigation on Forage Yield Capacity of Kermes Oak (*Quercus Coccifera* L.) and Grazing Planning of Mediterranean Maquis Scrublands for

Traditional Goat Farming. *The Scientific World Journal*, **Volume 2014**, **Article ID 398479**, 9 pages, <http://dx.doi.org/10.1155/2014/398479>

90. **Tullio A C (1996)**. *Antropologia: storia e problemi*. Giangiacomo Feltrinelli Editore, Milano.
91. **Turchin P, Batzli G O (2001)**. Availability of Food And The Population Dynamics of Arvicoline Rodents. *Ecol*, **82(6)**, 1521-1534.
92. **Tuztaş A H, Donuk D A (2005)**. *Günümüzde Isparta'da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD, İstanbul/Türkiye.
93. **Ün C (2014)**. *Keçi Medeniyeti*. İstanbul: Schola Ayrıntı. (1.Baskı., s. 160).
94. **Weinberg P, Jdeidi T, Masseti M, Nader I, de Smet, K, Cuzin F (2008)**. *Capra aegagrus*. *The IUCN Red List of Threatened Species 2008*. <http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2008.RLTS.T3786A10076632.en>. (Erişim tarihi 15 Ekim 2018).
95. **Weller S C, Romney A K (1988)**. *Systematic data collection (Vol. 10)*. Thousand Oaks, CA, Sage. Sage publications, p: 1–106.
96. **Yarkın İ (1962)**. *Atçılık*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Özgün Sözüer

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul, 1977

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce

Uyruğu : T. C.

Telefon No : 0 537 860 85 21

Elektronik Posta : ozgun.sozuer@gmail.com

İletişim Adresi : Kurtuluş Mahallesi, 64 004
Sokak, Dostlar Apartmanı,
No:28, Kat 4, Daire 12,
SEYHAN/ADANA

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl):

Ön Lisans: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Laborant ve Veteriner Sağlık Önlisans Programı, 2007

Lisans: Antalya Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 2009

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl (Mesleki Deneyim):

1. Antalya Büyükşehir Belediyesi, Mühendis, 2012
2. Adana Büyükşehir Belediyesi, Mühendis, 2013, halen

Üyesi Olduğu Mesleki Kuruluşlar

1. Ziraat Mühendisleri Odası, Antalya

Yayınları (SCI ve Diğer Makaleler):

1. **Sözüer Ö (2005)**. Evcil Bir Hayvanın Nesli Nasıl Tükenmez. *Buğday Ekolojik Yaşam Bülteni ve Dergisi*, **Sayı 32**, s; 20–22, İstanbul.
2. **Sözüer Ö (2008)**. Tarımsal Biyoçeşitlilik: Doğaya Dokunmak. *Yeşil Atlas*, **Sayı 13**, s: 14–25 İstanbul.
3. **Sözüer Ö (2009)**. Burdur Gölü'nün Yaşam Sunduğu Canlılar. *Standart, TSE Türk Standartlar Enstitüsü Resmi Dergisi*, **Sayı 571**, s: 82–85.
4. **Sözüer Ö (2010)**. Saka Sevgisi, Öteki Kuşçular. *Atlas Dergisi*, **Sayı 207**, s 134–138, Haziran, İstanbul.
5. **Sözüer Ö, Gül R (2010)**. Anadolu İnsanı ve Kuşlar. *Bilim Ve Ütopya*, **Sayı 189**, s: 21 –25.
6. **Sözüer Ö, Aktay L (2012)**. *Kış Mevsiminin Burdur Gölü'nde Kuşlar İçin Ekolojik Önemi*. Sucul Ekosistemler. Bin Bir Renk Tek Renk Olmadan – Biyolojik Çeşitlilik Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Orman Ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Biyolojik Çeşitlilik Daire Başkanlığı. 22 – 23 Mayıs, s: 441. Söğütözü/Ankara.
7. **Aktay L, Berberoğlu E, Yılmaz T, Sözüer Ö, Kızılkaya E, Erkol I L (2013)**. *Göller Bölgesi Kış Ortası Su Kuşu Sayımı 2012 Sonuç Raporu*. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı VI. Bölge Müdürlüğü, Burdur, Türkiye.
8. **Sözüer Ö, Erkol I L (2013)**. *Adana İlinin Kuş Gözlem Turizmi Potansiyeli*. II. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu "Ekoturizm" Bildiriler Kitabı. 19 Nisan 2013, s: 130 - 143. Adana.
9. **Sözüer Ö, Yılmaz T, Berberoğlu E, Aktay L, Kızılkaya E (2014)**. *Göller Bölgesi Kış Ortası Su Kuşu Sayımı 2013 Sonuç Raporu*. T.C. Orman Ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü VI. Bölge

Müdürlüğü, Burdur, Türkiye.

10. **Sözüer Ö, Elmaz Ö (2016).** *Effects Of Goat Grazing On Kermes Oak (Quercus Coccifera) Morphology: An Indicator Of Total Ecological Impact On Mediterranean Shrub Vegetation.* Book Of Abstracts Of 12Th International Conference On Goats “Icg 2016”. Arber Professional Congress Services. 25–30 September p. 64. Antalya, Turkey.
11. **Aktay L, Sözüer Ö, Horns J J, Kökenek D, Tomas B K, Şekercioğlu Ç H (2017).** Behavioural and Morphological Characteristics of White Doves in Osmaniye, Turkey Identify the Population As Laughing Doves (*Streptopelia senegalensis*). *Zoology in The Middle East*, **63 (3)**, 189–193.
12. **Sözüer Ö (2018).** *Bandırma Kuş Cenneti Ve Bandırma'nın Doğal Mirası Üzerine “Etnobiyolojik” Bir Deneme.* In: Sivrioğlu U T (Eds), Antik Çağ'dan Cumhuriyet'e Bandırma Ve Yakın Çevresi Tarihi. Dora Basım – Yayın Dağıtım Şti. Turkey: Osmangazi/Bursa, p: 589–602.
13. **Sözüer Ö, Sivrioğlu U T, Aktay L, Ataol M, Yapıcı N, Saatçi M (2018).** Some characteristics of a population of a Southern Spitz Dog, called the Zerdava, in the Eastern Black Sea Region of Turkey, as a part of biocultural diversity, possibly to be identified as a “Turkish Laika”. *Journal of the International Society for Preservation of Primitive Aboriginal Dogs (PADS)*, **48**, 1–27.